121. Torstaina 7 päivänä joulukuuta 1995

kello 18

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ainoa käsittely

1) Lepäämässä oleva ehdotus ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi 3225

Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 285/1994 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 6/1995 vp

Toinen käsittely

2) Hallituksen esitys vaaleja ja kansanäänestyksiä koskevan lainsäädännön muuttamisesta 3251

Hallituksen esitys 175/1995 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 4/1995 vp
Toivomusaloite 4—7/1995 vp

3) Hallituksen esitys laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain muuttamisesta 3253

Hallituksen esitys 190/1995 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 5/1995 vp

4) Hallituksen esitys laiksi kiinteistövaihdosta Helsingin kaupungin kanssa ... 3254

Hallituksen esitys 179/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 46/1995 vp

5) Hallituksen esitys laiksi kirkkolain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 192/1995 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 11/1995 vp

6) Hallituksen esitys laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 8/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 13/1995 vp

7) Hallituksen esitys laeiksi kaupparekisterilain, elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain, kirjanpitolain 33 §:n ja tilintarkastuslain 1 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 162/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 23/1995 vp

8) Hallituksen esitys laeiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain ja muiden luottolaitostoimintaan liittyvien lakien muuttamisesta sekä väliaikaisesta poikkeuksesta luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin 3255

Hallituksen esitys 176/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 24/1995 vp

9) Hallituksen esitys laeiksi tavaramerkkilain 6 a luvun kumoamisesta ja tullilain 25 §:n muuttamisesta 3255

Hallituksen esitys 181/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 25/1995 vp

Ensimmäinen käsittely

10) Hallituksen esitys ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen yhdennentoista pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä .. „

Hallituksen esitys 143/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 12/1995 vp

11) Hallituksen esitys Viron kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ..... „

Hallituksen esitys 184/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 19/1995 vp

12) Hallituksen esitys Liettuan kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 3256

Hallituksen esitys 194/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1995 vp

13) Hallituksen esitys laeiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain 5 §:n sekä yksityismetsälain 3 ja 18 §:n muuttamisesta „

Hallituksen esitys 193/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 9/1995 vp

14) Hallituksen esitys laeiksi valuuttalain 13 §:n muuttamisesta ja luottolaitostoiminnasta annetun lain 68 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 166/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 26/1995 vp

15) Hallituksen esitys laiksi eräiden elinkeinoalojen valtiontakauksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 171/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 27/1995 vp

16) Hallituksen esitys laiksi tavaramerkkilain muuttamisesta 3258

Hallituksen esitys 135/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 28/1995 vp

17) Hallituksen esitys laeiksi patenttilain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 161/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 29/1995 vp

Mietintöjen pöydällepano

18) Hallituksen esitys laeiksi rikosrekisterilain ja rikoslain 48 luvun 4 §:n muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 197/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 13/1995 vp

19) Hallituksen esitys laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 168/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 48/1995 vp
Lakialoite 41, 53, 55, 61/1995 vp
Toivomusaloite 37, 38, 40, 54, 55, 58, 59/1995 vp

20) Hallituksen esitys yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys 177/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 49/1995 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ala-Nissilä, Alho, Andersson C., Brax, Bremer, Halonen, Isohookana-Asunmaa, Itälä, Jansson, Karhunen, Kautto, Kemppainen, Kiviniemi, Koski M., Koskinen M., Kuisma, Laakso, Lax, Lehtosaari, Lindén, Lindroos, Linnainmaa, Löv, Polvi, Pulliainen, Rin-

ne, Roos, Sasi, Törnqvist, Uotila, Vanhanen, Veteläinen ja Viinanen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Ala-Nissilä, Vanhanen, Kemppainen, Lax ja Viinanen.

Ilmoitusasia:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä sairauden vuoksi ed. Uotila, virkatehtävien vuoksi edustajat Alho, Kiviniemi ja Löv sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Bremer, Isohookana-Asunmaa, M. Koski, M. Koskinen, Kuisma, Lindén, Lindroos, Pulliainen, Roos ja Veteläinen sekä
tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien vuoksi edustajat Halonen, Jansson, Kautto, Laakso, Linnainmaa ja Sasi sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Brax, Itälä ja Törnqvist.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Lepäämässä oleva ehdotus ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi

Ainoa käsittely
Lepäämässä olevat lakiehdotukset (HE 285/1994 vp)
Perustuslakivaliokunnan mietintö 6/1995 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on perustusvaliokunnan mietintö n:o 6, jossa valiokunta ehdottaa, että lepäämään jätettäviksi hyväksytyt lakiehdotukset hylättäisiin.

Ensin sallitaan keskustelu asiasta. Sen kuluessa on esitettävä kaikki asiassa tehtävät ehdotukset. Sen jälkeen päätetään lakiehdotuksista, jotka valtiopäiväjärjestyksen 73 §:n mukaan voidaan nyt asiasisällöltään muuttamattomina hyväksyä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 1 momentissa säädetyin määräenemmistöin taikka hylätä. Jos vähintään 2/3 annetuista äänistä kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä, on ne hyväksytty, mutta muussa tapauksessa on lakiehdotukset hylätty.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelu:

Ed. Häkämies: Arvoisa puhemies! Mietintö, joka koskee ns. valtaoikeuspakettia, tarkoittaa hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen ylimpien valtioelinten valtaoikeuksia koskevien eräiden säännösten muuttamista. Asia on valmisteltu jo edellisessä eduskunnassa ja on nyt lepäämässä, mutta se on myös asia, josta on vallinnut melkoinen erimielisyys. Viime vaalikaudella perustuslakivaliokunta ei asiasta yksimielistä mietintöä tehnyt. Näiden erimielisyyksien johdosta hallitusneuvottelujen yhteydessäkin sovittiin ehdotuksen hylkäämisestä. Valiokunta yritti asiassa kompromissia, joka liittyy pääministerin valintaan, tuossa työssä kuitenkaan onnistumatta.

Eduskunta on monessakin yhteydessä ilmaissut halunsa suorittaa pääministerin vaali eduskunnan toimesta, mutta lainsäädäntöä tämän asian yhteydessä ei ole aikaiseksi saatu. Hieman huolestunut olen edelleenkin, koska vaikka tällainen ilmeinen yhteinen tahto on edelleen olemassa ... (Hälinää)

Puhemies (koputtaa): Kehotan edustajia rauhoittumaan!

Puhuja: ... ei menettelytavasta kuitenkaan ole päästy sillä tavoin yksimielisyyteen, että lainsäädännön asteelle voitaisiin edetä. Kun valiokunta esittää lain hylkäämistä — tosin mietintö ei ole yksimielinen, vaan tässä on neljän kansanedustajan vastalause — niin toivoa sopii kuitenkin, että perustettavassa valtiosääntökomiteassa, jonka tarkoitus on aloittaa työnsä ensi vuonna, voitaisiin asiasta sillä tavoin avoimesti ja rehellisesti keskustella, että me myös näkisimme eduskunnassa hallituksen esityksen, jossa pääministerin valinta todella eduskunnalle siirtyy.

Se tästä prosessista on varmasti ainakin opiksi otettava, että sellaisessa asiassa kuin esimerkiksi pääministerin valintatapa ainakin suurten puolueiden on oltava yksimielisiä siitä, kuinka asiasta lailla säädetään. Sellaisten esitysten tuomien eduskuntaan, joista yksikin iso puolue on eri mieltä, johtaa siihen lopputulokseen kuin on käymässä tämän lain kanssa täällä nyt.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kuuntelin mielenkiinnolla perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan puheenvuoroa. Itse asiassa odotin vähän sitä rintamajakoa, jonka olen havainnut hänen tehneen

julkisuudessa viime päivinä. Huomasin, että hän oli aika pidättyväinen tässä suhteessa salissa, mikä on erinomaisen hyvä asia, koska tämä on tärkeä kysymys, ihan kansalliselta kannalta perustavaa laatua oleva kysymys.

Sanoisin kuitenkin niin, että koko tämän käsittelyn peruslinjana täytyisi olla, että presidentin ja pääministerin ei pitäisi voida olla toistensa vastapuolia. Minusta suurena ideana täytyisi olla se, että pienen maan korkeimmat valtioelimet eivät ajaudu sen kaltaiseen vastakohtaisuusasetelmaan, joka on mahdollista, jos tässä harkitsemattomasti toimitaan.

Arvoisa rouva puhemies! Toistan sen, minkä sanoin. Minusta on tärkeätä, että asiaa viedään eteenpäin sillä tavalla, että presidentti ja pääministeri eivät ajaudu vastakkaisiin juoksuhautoihin.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Kalkkiviivoilla, loppusuoralla on uudistus, jota on valmisteltu itse asiassa hyvin pitkään, niin kauan kuin valtiosääntöuudistus on 70-luvun alusta lähtien ollut vireillä.

Tämä esitys, joka täällä nyt on ainoassa käsittelyssä, on valmisteltu ja aika pitkälle viimeistelty tasavallan presidentti Koiviston kaudella. Sen on allekirjoittanut tasavallan presidentti Martti Ahtisaari. Suuri ansio siitä, että tuo esitys on saatu aikaan, kuuluu tietysti oikeusministereille Pokka ja Jäätteenmäki, jotka hyvin tarmokkaasti ajoivat sitä eteenpäin.

Perusajatus tässä uudistuksessa on löytää vallankäyttäjien kesken sellainen tasapaino, että aina, oli kysymyksessä eduskunta, valtioneuvosto tai tasavallan presidentti, kukin näistä joutuu ottamaan huomioon kahdella muulla ylimmän vallan käyttäjällä olevat valtaoikeudet. Se on johtava ajatus, joka on myös pyritty alun perin hallitusmuotoon rakentamaan, mutta hallitusmuodossa presidentin valtaoikeudet muodostuivat huomattavasti laajemmiksi kuin näiden muiden valtioelinten. Tämä on siis tosiasiallinen tilanne.

Niin kuin perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kari Häkämies totesi, hallitusneuvottelujen yhteydessä tästä esityksestä päädyttiin tulokseen, että se hylätään tässä ainoassa käsittelyssä. Tämä ei ollut suinkaan kaikkien hallitusneuvotteluja käyvien puolueiden yksimielinen lähtökohta, vaikka siihen sitten tultiin.

Omalta osaltani, kun olen ollut mukana tässä valmistelussa, ajattelin tällä tavalla tästä asiasta. Eduskunnassa vallitsee hyvin laaja yksimielisyys siitä, että meidän on saatava kirjoitettua maalle yksi yhtenäinen perustuslaki, mielellään niin selkeä ja yksinkertainen ja kuitenkin vallankäytön muodot määräävä, että se voidaan antaa peruskoulussa oppilaille luettavaksi, niin kuin tapahtuu sivistysvaltioissa. Kun tämä oli tilanne, olimme tulossa kuitenkin kokonaisuudistuksen vaiheeseen, jossa ikään kuin kaikki osauudistukset tulevat uuteen tarkasteluun. Silloin ei ollut järkevää pyrkiä siihen ratkaisuun, että nyt tämä ajetaan kuitenkin väkisin lävitse ilman, että jokin näistä suurista puolueista, joihin ed. Häkämies viittasi, voi hyväksyä tämän ratkaisun. Tämä oli poliittinen tilanne, johon tultiin.

Se on tietysti meille, jotka olemme tätä uudistusta toivoneet ja valmistelleet ja äänestäneet sen puolesta, katkera asia, mutta on viisasta olla katkeroitumatta tällaisesta ja lähteä siitä, että kokonaisuudistuksen yhteydessä saavutetaan sellainen yhteisymmärrys näissä vaikeissa erimielisyyskysymyksissä, että se voidaan hyväksyä. Kysymys on kuitenkin siitä, miten Suomen kansanvalta parhaimmalla ja aidoimmalla tavalla saa ilmauksensa ja käyttövoimansa hallitustyössä.

Pääministerin valinnassa perusajatus on se, että hallituksen tulee mahdollisimman tarkasti vastata sitä äänestyslopputulosta, jonka kansa vaaleissa on antanut. Kaikilla kolmella suurella puolueella on, kun katsotaan historiaa, kokemusta siitä, miten juuri hallituksen muodostamisasiassa nykyiset säädökset antavat mahdollisuuden toimia tavalla, joka mitätöi tai ainakin ohittaa vaalien tuloksen. 50-luvulla sosialidemokraattinen puolue hajosi tähän asiaan. 60—70—80-luvun ajan pitkään kokoomus pysytettiin hallituksen ulkopuolella. Hallituksen muodostaminen repi maalaisliitto-keskustapuoluetta voimakkaasti. Luulisin, että varmaankaan suomalainen sisäpolitiikka ei tästä tilanteesta hyötynyt. Hallituksen muodostamismahdollisuutta käytettiin hyvin pitkälle sisäpoliittisena erottelun ja yhdistämisen aseena ilman, että hallitusratkaisut olisivat perustuneet siihen, miten ihmiset olivat vaaleissa eri poliittisille suunnille ja puolueille antaneet tukensa.

Tämän ongelman poistamiseen tähtäävät yritykset saada pääministerin valinta suoritetuksi eduskunnassa, ja tästä ei ole mitään erimielisyyttä, ei sosialidemokraattien eikä muiden ryhmien kesken. Eduskunnan on valittava pääministeri. Kysymys on siitä, miten tuo valintaprosessi eduskunnassa etenee. Hallituksen esityksessä lähdettiin siitä, että poliittiset toimijat,

eduskuntaryhmät ja puolueet, voivat käydä nämä neuvottelut ja asia tulee jo hallituspohjan osalta hyvin selvästi pelkistyneenä eduskunnan valittavaksi.

Sosialidemokraattien vastustus tätä ratkaisua kohtaan lähti siitä, että säännöksissä pitää olla tarkemmin tämä menettely kuvattuna, jotta voidaan varmistua siitä, että eduskunta onnistuu pääministerin valinnassa. Eduskunta, joka ei kykene muodostamaan toimintakykyistä hallitusta, pitäisi oikeastaan hajottaa välittömästi, ja näin on useimmissa maissa meneteltykin. Nyt erimielisyys lähtee siitä, miten pääministerin nimi ikään kuin tuodaan tähän saliin. Tuleeko se samalla tavalla esiin kuin puhemiehen valinnassa vai tuleeko se jonkun vallankäyttäjän taholta? Tiedetään, että sosialidemokraatit lähtevät siitä, että tasavallan presidentin pitäisi tuo nimi tänne esittää.

Perustuslakivaliokunnan käsittelyssä haluttiin etsiä tähän vielä voimakkaampi parlamentaarinen ankkurointi. Esillä oli vaihtoehto, että hallituksen muodostamismenettelyn jälkeen — jossa on puhemiehen kierros, eduskuntaryhmien kuuleminen presidentin luona, toimeksiannot hallituksen tunnustelijaksi, jotka tulevat presidentiltä ja jotka myös hallituksen esittämässä vaihtoehdossa ovat käytettävissä — eduskuntaryhmien neuvottelujen jälkeen, kun hallituspohja on löytynyt, hallituspohjan muodostavat ryhmät käyvät ilmoittamassa eduskunnan puhemiehelle, ovatko he siihen mennessä sopineet pääministerin henkilöstä vai eivät. Tämän tiedon puhemies vie tasavallan presidentille ja vasta tämän jälkeen tasavallan presidentti tekee ehdotuksensa pääministeriksi. Luulisin, että tällaisesta tai jostakin vastaavan tyyppisestä vaihtoehdosta, jossa presidentin ehdotus on vielä ankkuroitu parlamentaariseen käsitykseen siitä, mikä on hallituksen pohja ja pääministeri, voidaan löytää toimiva ratkaisu.

Arvoisa puhemies! Olen ollut yli neljännesvuosisadan lainvalmistelutöissä ja tiedän siitäkin kokemuksesta, että samaan ongelmaan voi löytyä useita erilaisia toimivia ratkaisuja. Jos hyvää tahtoa on, ratkaisut on löydettävissä. Lainsäädäntötyössä ani harvoin on yhtä ainoata oikeata ratkaisua, jota on syytä kaikin voimin ajaa eteenpäin ilman, että pyritään ottamaan olennaisten päätöksentekijöiden näkökulmat huomioon. Tämän vuoksi luotan kyllä siihen, että vielä ehkä tällä vaalikaudella löytyy sellainen ratkaisu, että ne elementit, jotka tässä osauudistuksessa ovat, voivat toteutua.

On syytä todeta, että esityksessä on hyvin monia säännöksiä, joista vallitsee täydellinen yksimielisyys ja jotka merkitsevät parlamentarismin syvenemistä ja vahvistumista. Tarkoitan nyt nimenomaan tasavallan presidentin päätöksentekoa, joka entistä enemmän ja nyt suoraan säännösten mukaisesti tapahtuisi yhteistyössä valtioneuvoston kanssa. Käytännössä muutos ei olisi kovin merkittävä, koska jo presidentti Koivisto ja hänen seuraajansa Martti Ahtisaari ovat toimineet tässä yhteistyössä. Mutta tämäkin on hyvin tärkeätä perustuslaissa todeta.

Edelleen siellä on tärkeä säännös siitä, mistä asioista voidaan säätää asetuksella ja mistä eduskuntalaki on ainoa käyttökelpoinen ratkaisu. Se on yksi oikeusvaltion kulmakivista, en sano keskeisistä kulmakivistä, koska kielikuva ei ole kovin hyvä, mutta se on periaatteessa hyvin tärkeä. Siellä on myös erillinen laki siitä, että ulkoasiainministeriö on ministeriö ministeriöiden joukossa eikä mandariinikerho ja että sen velvollisuutena on palvella sekä hallitusta että eduskuntaa siinä kuin muidenkin ministeriöiden, tarkoitan nyt nimitysvallan käytön osalta.

Arvoisa puhemies! Meidän perustuslakejamme on moitittu myös siitä, että on tehty monia perättäisiä osauudistuksia ja kokonaisuus on tullut ikään kuin sirpalemaiseksi. Se pitää paikkansa, että osauudistuksia on tehty useita peräkkäin, mutta olen hyvin vakuuttunut siitä, että jokainen näistä uudistuksista on valmisteltu silmällä pitäen perustuslakien kokonaisuutta eivätkä perustuslakimme tänä päivänä ole varmaankaan vähemmän toimivia kuin silloin, kun ne uunituoreina otettiin käyttöön. Kaikki osauudistukset on aina sopeutettu vanhaan säännöstöön ja myös näihin muihin uudistuksiin.

Arvoisa puhemies! Rohkenisin sanoa, että myös nyt käsittelyssä oleva esitys samalla, kun se vie kehitystä ja vallankäyttöä yhä enemmän siihen suuntaan, että kaikki julkinen valta, jota tässä maassa käytetään, viime kädessä perustuu aidolla tavalla kansalaisten vaaleissa antamaan kannatukseen, myös jatkaa sitä demokraattisen tasavallan perinnettä, jolle alun perin meidän valtiosääntömme luotiin.

Ed. Ala-Nissilä merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Nikula puheenvuorossaan mielestäni perustellusti peräänkuulutti

tiettyä tasapainoa ylimpien valtioelinten välillä. Tässä mielessä ed. Nikulan puheenvuoro oli huomattavasti mielestäni perustellumpi kuin ed. Kekkosen täällä aikaisemmin käyttämä vastauspuheenvuoro, joka oli kyllä luvalla sanoen vähän omituinen. (Ed. Tuomioja: Kenelle edustaja nyt vastaa, pyysitte vastauspuheenvuoron ed. Nikulalle!) Se, mitä ed. Kekkonen totesi, että pienessä maassa pitää presidentin ja pääministerin tulla hyvin keskenään toimeen, mihin ed. Nikulakin viittasi, on tietysti ihan oikein. Kun ed. Kekkonen tältä pohjalta päätyi siihen, että tämän turvaamiseksi nimenomaan presidentin käsissä pitää hyvin pitkälle olla pääministerin valinta, niin se oli kyllä tällainen hyvin uusrojalistinen näkemys, jota SDP:n johdossa näköjään näinä aikoina halutaan viljellä.

Jos pääministerin valinta on hyvin presidenttiehtoinen, hyvin presidenttilähtöinen, hyvin presidenttikeskeinen sen turvaamiseksi, että pääministeri ja presidentti tulevat hyvin toimeen, niin ed. Nikulan puheenvuorossaan peräänkuuluttama tasapaino ei todellakaan toteudu, vaan vaaka kallistuu hyvin yksioikoisesti presidentin hyväksi, koska onhan selvää, että pääministeri ei pysty vaikuttamaan presidentin valintaan, mutta presidentti pystyy vaikuttamaan pääministerin valintaan. Eli kyllä ed. Nikulan hengessä mielestäni ed. Kekkosenkin pitäisi ymmärtää, että jos kansa ja eduskunta ovat jollekin kannalle päätyneet, niin kyllä presidentinkin olisi hyvä toimia siten, että sen mukaisesti sovittaudutaan.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minulla on myöhemmin tilaisuus puuttua omassa puheenvuorossani kehitykseen, joka Suomen valtiosäännön suhteen on tapahtunut, ja haluaisin nimittää sitä yltiöparlamentaristiseksi näkemykseksi.

Tässä yhteydessä haluan vain vastata ed. Nikulan näkemykseen siitä, että hallituksen pitää vastata vaalien tulosta. Näinhän me varmaan kaikki ajattelemme, mutta olisi mielenkiintoista tietää, miten ed. Nikula aina suomalaisessa puoluejärjestelmässä tulkitsisi vaalien tulosta. Kun meillä on lukuisia puolueita, joista monet ovat aika pieniä, niin on todella monta kertaa erittäin vaikea tulkita sitä, mitä kansa vaaleissa haluaa.

Jos ajatellaan, että sosialidemokraattinen puolue menettäisi vaikka seuraavissa vaaleissa 3—4 prosenttia kannatuksestaan, säilyisi kuitenkin suurimpana puolueena, mikä olisi ed. Nikulan näkemyksen mukaan sosialidemokraattisen puolueen paikka, hallituksessa vai hallituksen ulkopuolella? Erittäin mielenkiintoinen kysymys. (Ed. Tuomioja: Se riippuu voimasuhteista, miten eduskunta sen katsoo!) — Kyllä, mutta kun Suomessa myöskään ei toimi oikeisto—vasemmisto-akseli, meillähän ei ole enää vuosikymmeniin toiminut, vaan me olemme onneksi pystyneet muodostamaan hallituksia yli puoluerajojen, yli blokkirajojen, mihin esimerkiksi Ruotsissa ei ole pystytty, niin minusta on hyvin mielenkiintoista, mitä ed. Nikula ja muutkin yltiöparlamentarismin kannattajat haluavat. (Ed. Tuomioja: Presidenttikö sen ratkaisisi?)

Toinen asia, johon ed. Nikula viittasi yksityiskohtaisesti, oli vuoden 87 kokemus. On usein historiankirjoituksissa väitetty, että Koivisto runnoi hallituksen. Todellisuudessahan kysymys oli kokoomuksen sisällä olevasta ristiriidasta. Kun Koivisto antoi pääministerin tehtävän Harri Holkerille, niin tämä osoitti vain sen, kuinka sekaisin kokoomuspuolue oli tässä kysymyksessä.

Rouva puhemies! Minusta silloin oli aivan selvästi näkyvissä se, että olisi voitu muodostaa hallitus keskustan, kokoomuksen ja RKP:n pohjalta, mistä kassakaappisopimus oli olemassa. Ei sitä estänyt tasavallan presidentti Mauno Koivisto, tämä on aivan väärä tulkinta. Kun esimerkiksi vuonna 91 keskusta voitti vakuuttavasti vaalit, keskustan johdolla muodostettiin hallitus ja ...

P u h e m i e s (koputtaa): Kaksi minuuttia!

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! On ensinnäkin erinomainen tilanne, että poliittiset piirit ovat tulleet järkiinsä ja esitys kaatuu. Tasapainotilanne poliittisen vallan johdossa on kaikkein kamalin, mitä voi olla. Se estää päätöksentekoa. Jonkun täytyy olla laukaiseva tekijä myös poliittisessa päätöksenteossa.

Rouva puhemies! Totean ed. Nikulan puheenvuoroon, johon vastauspuheenvuoroni pyysin, että kyllä eduskunta tänäkin päivänä valitsee pääministerin. (Ed. Elo: Kyllä, todellisuudessa!) Jos katsotaan asia sillä tavalla, että näin ei olisi, asiahan olisi vallan mahdoton. Kyllä se henkilö, joka on valittu tasavallan presidentin toimesta pääministeriksi, on sama ratkaisu, minkä eduskuntakin tekee, aivan varmasti. Sellainen ratkaisu, jossa eduskunnan ja presidentin väliset näkemykset pääministeristä olisivat ristiriitaisia, on täysin mahdoton. Nykyisessä tilanteessa vastoin kuin siinä, jota nyt olisi ehdotettu, johto asiassa on tasavallan presidentillä. Se ei ole tasapaino

silloin, vaan joku on ylinnä muita, joku johtaa sitä prosessia, joka tuo tähän maahan pääministerin ja hallituksen. Näin on ollen tämä on erinomaisen hyvä asia. Olen ihan eri mieltä kuin ed. Nikula tästä asiasta.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin vastata ensin ed. Elolle, että ei Suomessa synny yltiöparlamentarismia näistä esityksistä. Kyllä tasavallan presidentillä on merkittävät ja tosiasialliset valtaoikeudet. Lähtökohta ja tavoite on se, että tasavallan presidentti on se, joka näillä valtaoikeuksillaan voi ratkaista vaikeita poliittisia ongelmia, mutta päivänpoliittinen toiminta perustuu valtioneuvoston ja eduskunnan yhteistyöhön.

Ed. Aittoniemeltä haluaisin kysyä, että jos kerran jo nyt tilanne on niin kuin hän sanoi — ja näinhän on tapahtunut sekä Ahon että Lipposen hallituksen muodostamisen yhteydessä — miksi tätä ei voi kirjoittaa perustuslakiin siltä varalta, että aina vaalien tulos ei ole niin selvä ja tarvitaan neuvotteluja. Voimme joutua myös tilanteeseen, jossa joudutaan vaalien tulosta tulkitsemaan.

On tietysti totta, että monipuoluemaassa hallituksessa on aina vaalien jälkeen voittajia ja häviäjiä. Olennaista on tietysti se, että systemaattisesti jotain puoluetta, vaikka se olisi vaalien voittaja, ei voida pitää vaalikaudesta toiseen poliittisessa paitsiossa, niin kuin on tapahtunut sosialidemokraateille ja kokoomukselle, tai järjestää puolueen sisään repivä ristiriita, niin kuin on tapahtunut keskustalle.

Ed. T a r k k a : Arvoisa puhemies! Hallitusneuvottelujen yhteydessä syntynyt äkillinen päätös vetää pois jo kertaalleen eduskunnassa hyväksytty uudistus on edelleen mysteeri. Miksi? Mikä muuttui joulukuun 94 ja huhtikuun 95 välillä? Kauhunsekaisen hiljaisuuden vallassa nyt toteutettava ratkaisu vahvistaa kaikkein raadollisimpia epäilyjä. (Ed. Tuomioja: Ei täällä koivin hiljaista ole!) Jos ratkaisun takana on henkilökohtaista vallanhalua, se on huonoin mahdollinen motiivi perustuslailliselle kannanotolle. Jos syy ei ole vallanhalu, mikä se sitten on? Sosialidemokraatit ovat kautta koko historiansa kannattaneet eduskunnan vallan vahvistamista. (Ed. Tuomioja: Ja kannattavat edelleen!) Jos he nyt ovat luopuneet tästä periaatesuunnastaan, (Ed. Tuomioja: Eivät ole!) ei sen kai pitäisi tukkia kuitenkaan kokoomuksen suuta. Puoluetaktinen näpertely perustuslaillisissa periaatekysymyksissä on vaarallista.

Hallitusmuotoon alun perin kirjoitetulla presidenttikeskeisyydellä oli hyvät silloiseen tilanteeseen perustuneet historialliset syynsä. Monet Venäjän keisarin valtiolliset ominaisuudet siirtyivät ikään kuin luonnollisena jatkumona presidentille lähinnä siksi, että jonnekin ne oli sijoitettava. Lisäksi valtionpäämiehestä haluttiin varmuuslukko estämään sisällissodan jättämien paineiden purkautuminen yhteiskunnalliseksi levottomuudeksi. Kylmän sodan aikana toisen maailmansodan jälkeen arveltiin tarvittavan vahvaa presidenttiä torjumaan koko ajan nurkan takana vaanivaa ulkoista vaaraa. Sitä varmuuslukkoa tarvittiinkin ja se toimi hyvin.

Enää ei ole näitä sisä- ja ulkopoliittisia syitä, joiden takia voimakasta presidenttiä tarvittiin. Yhteiskunnallinen rakenne on vakiintunut, ulkoista uhkaa ei ole ja Suomi on EU:n jäsen. EU:n päätöksenteossa Suomi sitoutuu muiden jäsenvaltioiden ja Brysselin byrokratian kanssa päätöksiin, jotka vaikuttavat voimallisesti suomalaiseen lainsäädäntöön ja elämään. Niiden valmistelusta vastaa hallituksen johtama virkakoneisto ja niiden toteutuksesta vastaa eduskunnan valvoma hallitus. Tämän prosessin sisäinen logiikka tuottaa jo luonnostaan sen johtopäätöksen, että eduskunnalla pitää olla nykyistä enemmän sananvaltaa pääministerin valinnassa.

Historiallinen kokemus osoittaa, että presidentin poliittinen vahvuus ei riipu ratkaisevasti hänen valtaoikeuksistaan eikä valintatavastaan. Periaatteessa koko itsenäisyyden ajan ylimmän valtioelimen valtuudet ovat pysyneet suunnilleen samoina. Silti tänä aikana on ollut hyvin heikkoja ja erittäin vahvoja presidenttejä. Samalla valintamenetelmällä virkaan tulleet presidentit ovat valtiollisessa käytännössä olleet joko heikkoja tai vahvoja siitä riippuen, millaiset ovat heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa ja virkakautensa ulko- ja sisäpoliittiset asetelmat. Jos presidenttinä on vahva poliittinen persoonallisuus, presidentti-instituutio on vahva. Jos on heikko presidentti, instituutiokin on heikko.

Pääministerin valinnan siirtäminen eduskunnalle ei vaikuttaisi presidentin todelliseen valtaan sitä eikä tätä, mutta parlamentaarisen prosessin kannalta se olisi johdonmukainen ja edustuksellisen demokratian toimivuutta parantava uudistus. On erittäin valitettavaa, että tämä käytännössä pienehkö, mutta periaatteellisesti merkittävä uudistus on nyt mennyt kabinettipoliittiseen umpisolmuun, ja on melkein pelottavaa, että meille ei kerrota, kuka tai ketkä ovat vetäneet sen solmun näin tiukalle ja miksi.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan mietinnössä on mystinen ristiriita. Sen enemmistö toteaa: "- - perustuslakeja sekä valtioneuvostoa ja ulkoasiainhallintoa koskevia lakeja pitää uudistaa yleisesti ottaen lepäämässä olevien lakien pohjalta". Mietintöön liittyvä vastalause esittää, että nyt lepäämässä olevat lait hyväksyttäisiin. Sekä enemmistö että vähemmistö ovat sitä mieltä, että lepäämässä olevien lakien sisältö on oikean suuntainen, mutta johtopäätökseksi tästä yksimielisyydestä tulee, että se hylätään.

Tämän loogisen häränpyllyn tehneet perustuslakivaliokunnan jäsenet ja suuret puolueet ovat selityksen velkaa kansakunnalle, taikka sitten niiden täytyy ryhdistäytyä ja tehdä se, mistä ne ovat yhtä mieltä.

Ed. J. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tarkka olisi mielestäni hyvänä historiantutkijana voinut kaivaa edellisen vaalikauden perustuslakivaliokunnan mietinnön n:o 16, josta kävisi ilmi tämä eriävä mielipide. Sosialidemokraatit ovat yhtyneet siihen perusnäkemykseen, että pääministerin valinta pitää siirtää eduskunnalle ja nimenomaan se lopullinen valinta. Sen sijaan presidentillä täytyy säilyttää rooli hallituksen muodostamisen alkuvaiheessa. Ed. Tarkka löytää tämän sosialidemokraattien mallin perusteluineen edellisen vaalikauden perustuslakivaliokunnan käsittelystä ja sen vastalauseesta.

Tulen varsinaisessa puheenvuorossani tarkemmin tätä käsittelemään, jos tässä periaate on jäänyt joltakin osin epäselväksi.

Ed. Saario (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kysymys ei ole oikeastaan kuin vähäiseltä osaltaan siitä, missä järjestyksessä tapahtuu pääministerin nimitys. Oikeastaan tätä kysymystä on lähestyttävä tuosta lähtökohdasta, jonka ed. Tarkka mielestäni erinomaisella tavalla esitti.

Menemättä mitenkään pitemmälle historiaan voi sanoa, että viime aikoina on selvästi tapahtunut vallan siirtoa eduskunnalta tasavallan presidentin suuntaan. Näiden kahden valtioelimen välinen tila ei voi kyllä pysähtyä tällaiseen. Marssijärjestys on siihen määriteltävä. Oikea marssijärjestys on se, että me olemme edenneet sellaiseen aikaan, jossa eduskunnan roolin tulee olla nykyistä huomattavasti keskeisempi. Sitä vaatii toisaalta kehitys Euroopan unionissa, joka asiallisesti ottaen tarkoittaa sitä, että eduskunnan valta helposti vähenee. Kun tasavallan presidentin oikeudet lisäksi kasvavat hänen johtamansa kabinetin muodossa, merkitsee se ulkopoliittisella ja nimenomaan EU-sektorilla eduskunnan vallan selkeätä kaventumista. Ja kun toisaalta katsotaan tasavallan presidentti -instituution lisääntyvää pyrkimystä operoida sisäpolitiikan alueella, jossa kuitenkin vastuu käytännön toteutuksesta jää eduskunnalle, ollaan erinomaisen hankalassa tilanteessa. Siksi on valitettavaa, että tämä asia kääntyy tähän suuntaan.

Olen erityisen ihmeissäni siitä, että sosialidemokraatit ovat kääntämässä näin voimakkaasti kelkkaansa. En olisi halunnut uskoa, että tulee sellainenkin päivä, jolloin SDP:n johdolla ollaan hakemassa jotakin vähäveristä prinssiä kenties Suomen kuninkaaksi.

Ed. Tuomioja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Historian harrastajana minua on usein askarruttanut kysymys konspiraation ja paranoian suhteesta historiaa ja politiikkaa selittävänä tekijänä. Nimittäin olen vakuuttunut siitä, että enemmän kuin historiantutkijoiden löytämät konspiraatiot itse asiassa niitä koskeva paranoia on enemmän se todellinen selittävä tekijä.

Pienissä puitteissa tämä tuli mielestäni valaistuksi ed. Tarkan puheenvuorossa, kun hän oli näkevinään jotain suurta salaliittoa, konspiraatiota, sen takana, että tämä lakiehdotus on nyt saamassa tällaisen kohtelun. Ensinnäkin hän valitti, että asiasta ei keskustella eikä puhuta. Mielestäni tämäkin tilaisuus tässä salissa osoittaa, että näinhän suinkaan ei ole. Toivon, että asiaa tämän illan kuluessa käsitellään juuri niin tarpeellisessa laajuudessa, kuin se todellakin ansaitsee.

Toiseksi voin kyllä vakuuttaa ed. Tarkalle, että tätä asiaa koskeva päätöksenteko ja harkinta on tapahtunut ja pysynyt nimenomaan kansanedustajien, eduskunnan ja eduskuntaryhmien käsissä. Näin ainakin sosialidemokraattisen ryhmän osalta. Oli se sitten oikeata tai viisasta harkintaa tai ei, mutta keillekään muille ulkopuolisille tahoille ei tästä kannata epäilyjä vierittää.

Ed. Vanhanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korkeaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tarkka kiinnitti huomiota perustuslakivaliokunnan lausunnon sisäiseen epäloogisuuteen. Oli mielenkiintoista havaita,

että käydyssä keskustelussa perustuslakivaliokunnassa myös uusi sosialidemokraattinen valiokunnan jäsen totesi, että tähän näyttää syntyvän tällainen epäloogisuus. On tietenkin selvää, että politiikka ei aina ole logiikkaa, mutta silloin, kun logiikka heittää jättiläistä puolen vuoden aikajaksolla näin suuressa kysymyksessä, on syytä esittää ihmettely.

Kokoomuksen puolelta kysyttiin ja ihmeteltiin, mihin on kadonnut sosialidemokraattinen poliittinen logiikka, mutta kyllä samaa voi kysyä tietysti kokoomuksen, vihreitten ja vasemmistoliiton suunnalta. Meillä on ed. Helteen ponsi takana, ja tässä Helteen ponsi heitetään romukoppaan. Perustuslakivaliokunnan edellinen puheenjohtaja istuu oikeusministerinä. Hänen johtamansa puolueen kanta asiaan nyt heittää jättiläistä. Ja meillä on vihreitten kanta, joka muuttuu puolen vuoden sisällä. Kyllä minusta tässä on aika tavalla syytä ihmettelyyn, mihin on logiikka politiikasta hävinnyt.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i : Arvoisa puhemies! Nyt käsittelyssä oleva valtiosääntöuudistus ja sen vaiheet ovat täällä eduskunnassa surullinen tarina periaatteettomuudesta, takinkäännöksistä ja johdonmukaisuuden puutteesta. Tunne juuri nyt on aivan suorastaan epätoivoinen erityisesti aivan tuoreiden tapahtumien vuoksi.

Kun perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja etunenässä yrittää julkisuudessa vierittää syyn uudistuksen vesittämisestä keskustan niskaan, sanon suoraan, että se ei onnistu. Keskusta on hallituksen esityksen kannalla aivan samoilla perusteilla kuin 14. helmikuuta, kun asiasta äänestettiin, jolloin myös kokoomus, vihreät ja vasemmistoliitto olivat esityksen mukana.

Arvoisa puhemies! Ehdotankin, että tämä nyt lepäämässä oleva ehdotus ylimpien valtioelinten eräitä valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi hyväksytään täällä eduskunnassa.

Arvoisa puhemies! Haluan vielä hieman valottaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan käsittelyä.

Miten käyttäytyi perustuslakivaliokunnan kokoomuslainen puheenjohtaja, kun valiokunta antoi tiistaina lausuntonsa asiasta? Eräässä tärkeässä, pääministerin valintaa koskevassa äänestyksessä hän äänesti "tyhjää" kuten eräät muutkin valiokunnan jäsenet. Tällaista "tyhjää"-linjanvetoa en muista perustuslakivaliokunnan historiasta ainakaan näin tärkeässä äänestyksessä.

Millä kannalla kokoomus nyt siis on? Toisaalta se ilmeisesti salaa kannattaa alkuperäistä esitystä, mutta ei uskalla tehdä sitä julkisesti sosialidemokraattien pelossa. Onko SDP:n pelko viisauden alku, voi kysyä. (Ed. Kekkonen: Yleensä on!) Silloin kun tämä esitys viime vuoden puolella marraskuussa annettiin, silloinen perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Sauli Niinistö jopa esitti, että esitys vietäisiin kiireellisenä läpi. Nyt hän ilmeisesti tulee äänestämään esitystä vastaan. Kokoomuksen tahto näyttää siis olevan sosialidemokraattien taskussa.

SDP:n historialliset periaatteet eduskunnan roolin kohentamisesta taas on ilmeisesti piilotettu tasavallan presidentin virka-asunnon Mäntyniemen kamareihin. Vai onko niin, että sosialidemokraatit eivät uskalla antaa eduskunnalle valtaa pääministerin valinnasta, koska he pelkäävät, että heillä ei koskaan ole sellaista ehdokasta, jonka eduskunta voisi äänten enemmistöllä pääministeriksi hyväksyä?

Laajapohjaisessa hallituksessa joudutaan tietenkin tekemään kompromisseja. Kokoomus, vihreät ja vasemmistoliitto lupasivat hallitusneuvotteluissa sosialidemokraateille, että ne eivät enää olekaan samaa mieltä kuin vielä helmikuussa. Eräät hallituspuolueiden kansanedustajat ovat myöntäneet, että hallitusohjelman pöytäkirjaan tehty kirjaus oli paha työtapaturma. Olisi mielenkiintoista kuulla, mikä on ed. Helteen kanta tänä päivänä esityksestä. Silloin kun tätä esitystä marraskuussa käsiteltiin, hän syytti monia muita puolueita johdonmukaisuuden puutteesta ja totesi, että tässä asiassa vasemmistoliitto on ainakin ollut johdonmukainen. Niin se oli viime marraskuuhun saakka toki ollutkin, mutta ei enää.

Ed. Nikulan sydän varmasti vuotaa verta, kun esitys täällä hylätään. Ymmärrän hyvin sen, koska esitystä on valmisteltu hyvin ja perusteellisesti Nikulan toimikunnassa ja sitten eduskunnassa perustuslakivaliokunnan käsittelyssä.

Samanaikaisesti kun eduskunta on äänestänyt täällä säästölaeista, joissakin eduskunnan sivuhuoneissa on kuulemma mietitty kompromissia pääministerin valintatapaan. Ideana olisi ollut, että suurella enemmistöllä hyväksytty valtiosääntöesitys hylättäisiin nyt ja uudistus vietäisiin läpi lakialoitteen pohjalta kiireellisesti. Mielestäni valtiosääntöuudistukset pitää valmistella perusteellisesti, ajan kanssa ja asiantuntijoita kuunnellen. Jos vihreät, kokoomus ja vasemmistoliitto ovat muuttaneet mielensä, se on valitettavaa parlamentarismin kehittämisen kannalta. Mutta ns. kompromissiesityksen hyväksyminen olisi johtanut parlamentarismin kannalta huonoon

suuntaan. Eduskunnan perustuslakivaliokunta ei toki ole voinut siitä kompromissiesityksestä asiantuntijoita kuulla, koska varsinaisessa valiokunnan esittelyssä se oli yhden ainoan kerran.

Kun valtiosääntöesitystä muuten valiokunnassa käsiteltiin, meillä oli siellä asiantuntijoita. Asiantuntija Nousiainen otti kantaa muun muassa SDP:n julkisuudessa olleeseen pääministerin valintatapamalliin ja totesi, että se korostaisi ja terävöittäisi tasavallan presidentin roolia entisestään. Jos presidentin nimenomaiseksi tehtäväksi uskotaan pääministeriehdokkaan nimeäminen ja esittäminen eduskunnalle, hänet samalla velvoitetaan ja valtuutetaan johtamaan koko hallituksenmuodostamisprosessia. Silloin hänen olisi pakostakin otettava siitä vahva henkilökohtainen vastuu. Tällaisessa tilanteessa nykyinen säännös, jonka voidaan parlamentaarisissa oloissa katsoa sisältävän vain sen, että presidentti muodollisesti nimittää pääministerin ja ministerit, on parempi. Hallitusmuodon muutokset on aina punnittava hyvin tarkkaan.

Kuten sanoin, aivan suoraan ei voi tietysti näitä asiantuntija Nousiaisen kannanottoja kompromissimalliin vetää, mutta koska siinä on SDP:n esittämä malli ollut pohjana, johon on tehty tiettyjä lisäyksiä, jotakin johtoa näistäkin asiantuntijan sanoista voi minusta vetää.

Kun uudistusta aikoinaan valmisteltiin, keskustelin useammankin kerran oikeusministerinä presidentti Ahtisaaren kanssa. Silloin hänellä ei ollut mitään sitä vastaan, että pääministerin valinta siirtyisi eduskunnalle. Hän on myös tämän esityksen eduskunnalle antanut, eikä varmasti esitystä olisi eduskuntaan tullutkaan, jos presidentti olisi sitä vastaan ollut. Mitä sen jälkeen on tapahtunut, siitä minulla ei ole tietoa, mutta olisi mielenkiintoista kuulla, koska sellaisiakin viestejä ovat valiokunnan jäsenet tuoneet. (Eduskunnasta: Eikö sosialidemokraattien ryhmässä saa olla eri mieltä presidentin kanssa?) — Saa olla.

Salissa olisi muuten myös hyvä kuulla, mikä on sosialidemokraattien linja ja mikä on pääministeri Lipposen kanta tänä päivänä. Tiistaina tv-uutisille hän ei voinut kantaansa sanoa, koska ei ollut sinä päivänä keskustellut sosialidemokraattisten perustuslakivaliokunnan jäsenten kanssa. Olisin toki odottanut, että pääministeri olisi tällaisen periaatteellisen pitemmän linjan kannan kertonut silloin, mutta ainakin nyt tänään olisi ollut viimeistään hyvä tietää, mikä on sosialidemokraattien periaatteellinen linja pitemmän tähtäyksen kehittämiseen. Kun puheenvuoroja kuuntelee, tuntuu, että aika monenlaista mielipidettä on. Jotkut puhuvat yltiöparlamentarismista, jotkut haluavat kehittää kuitenkin parlamentarismia, ja jotkut haluavat olla lisäämässä tasavallan presidentin valtaa.

Arvoisa puhemies! Myönnän auliisti, että olen ollut sinisilmäinen, kun olen olettanut, että periaatteilla on jotakin merkitystä valtiosääntöä uudistettaessa. Periaatteista pitäisi puhua, mutta periaatteet eivät ole uudistusta johtaneet. Ne, jotka ovat seuranneet poliitikkojen käännöksiä valtiosääntöuudistuksen yhteydessä, ovat varmasti menettäneet uskonsa suomalaisten poliitikkojen johdonmukaisuuteen. Samalla koko politiikan uskottavuus on joutunut kovalle koetukselle, eikä syyttä.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Sekä edustajat Tarkka että Jäätteenmäki ovat sinänsä aiheellisesti peräänkuuluttaneet kysymystä siitä, minkä vuoksi kokoomus, joka edellisessä eduskunnassa oli nyt käsiteltävää esitystä ajamassa ja hyväksymässä, on nyt perustuslakivaliokunnassa ja myöhemmin salissa asettunut ja asettumassa tämän esityksen hylkäämisen kannalle.

On totta, että tässä asiassa, valtiosäännön uudistamisessa ja valtiosäännön kehittämisessä paremmin parlamentaarisia piirteitä vahvistavaksi ja vastaavaksi, joudutaan nyt ottamaan hetkellinen taka-askel tai hetkellinen pysähdys, mutta uskon, että suomalaisen valtiosäännön kehittämisen pitkä linja eli parlamentaaristen piirteiden vahvistaminen jatkuu kuitenkin tämän välivaiheen jälkeenkin. Tietysti toivon, että esimerkiksi sosialidemokraatit ovat valmiita tätä linjaa edustamaan nyt, kun muut puolueet ovat vuosikymmenten jälkeen tulleet sille kannalle, jolla te olitte jo vuosisadan alkupuolella. Älkää karatko alta pois!

Mutta mitä tulee kysymykseen, joka kokoomukselle esitettiin, tässä rehellisyys on ilman muuta oikea vastaus. Edustajat Tarkka ja Jäätteenmäki, tässä ei ole mitään salamyhkäistä. Tässä ei ole mitään sen kummempia salaliittoja tai kabinettisolmuja. Kyse oli tietysti siitä, että eduskuntavaalit, jotka merkitsivät sosialidemokraattien nousua valtakunnan suurimmaksi puolueeksi, muuttivat maassa poliittista tilannetta, poliittista asetelmaa. Muuttuneessa poliittisessa tilanteessa ei ollut edellytyksiä edellisen eduskunnan aikana äänestyksen jälkeen hyväksytyn valtiosääntöuudistuksen läpi viemiselle uudessa poliittisessa tilanteessa. Tämän vuoksi uuden poliittisen tilanteen huomioon ottaminen hallitusneu-

votteluissa merkitsi sitä, että jouduttiin sopimaan esillä olevan valtiosääntöuudistuksen hylkäämisestä ja uuden valmistelun aloittamisesta uudelta pohjalta.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Onnittelen ed. Jäätteenmäkeä erinomaisesta puheenvuorosta ja kiitän, että hän kuitenkin niin maltillisesti käänsi veistä meidän kyljessämme, jotka olemme tässä vaiheessa hallituspuolueena esityksen hylkäämisen kannalla. Sanoin puheessani, että tähän ratkaisuun mentiin sen takia, että kun tulee Valtiosääntö 2000 -uudistus, jolloin kaikki nämä asiat uudelleen aukeavat, ei kannata väkisin ajaa läpi sellaista uudistusta, joka sitten pysäyttää ehkä koko kokonaisuudistuksen tai merkittävässä määrin sitä viivyttää. En väitä, että tämä on kaikkien hyväksyttävissä oleva selitys, mutta ainakin näin itse ajattelin.

Arvoisa puhemies! Sen ajattelun takana kyllä on se 25 vuoden lainvalmistelijakokemus, joka minulla on. Ed. Jäätteenmäki kysyi, vuotaako sydämeni verta. Ei se tällaisen asian takia vuoda verta. Se pumppaa sitä. Olen nähnyt tällaisia tilanteita lukemattomia. Tärkeintä on, että voidaan hyväksyä päämäärä, johon pyritään, ja sen jälkeen aina löytyy ratkaisu, jolla se on saavutettavissa. Myönnän kernaasti keskustalle sen ilon, että se voi nyt käyttää tämäntapaisia puheenvuoroja kuin on käytetty. Mutta näiden jälkeen on viisasta katsoa sitten, mihin ratkaisuun on loppujen lopuksi päästävä.

Ed. J. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Jäätteenmäki löysi pohjalaaseen tapaan puukotettavaa joka suunnalta paitsi omasta kylästään. Olisi kuitenkin syytä kysyä, minkä takia keskustalaiset oikeusministerit Pokka ja Jäätteenmäki eivät selvittäneet sosialidemokraattien kantaa tällaiseen kysymykseen, jossa tarvitaan kahden kolmasosan enemmistö, ja oli kai vähempienkien gallupien lukijoilla tiedossa, että tällainen kolmanneksen määrävähemmistö sosialidemokraattien riveistä saattaa hyvinkin löytyä viime kevään vaalien jälkeen.

Nimenomaan me moneen otteeseen tarjosimme neuvotteluja, jotta löydettäisiin sellainen malli, jolla joko ennen hallituksen esityksen antamista tai vielä perustuslakivaliokunnassa olisi voitu viime vaalikaudella muuttaa esitystä niin, että se tältä tärkeältä osaltaan olisi vastannut laajojen poliittisten piirien yhteistä näkemystä, jotta perimmäinen tavoite, eduskunnan, presidentin ja valtioneuvoston valtasuhteiden tasapainottaminen, olisi voitu tässä yhteydessä ikään kuin osaratkaisuna Valtiosääntö 2000 -hankkeesta hyväksyä. Tähän ei oltu valmiita.

Sen sijaan ed. Jäätteenmäki viittasi keskusteluihin presidentti Ahtisaaren kanssa ikään kuin siihen sävyyn, että hänen kanssaan olisi sovittu sosialidemokraattien kanssa, mutta tästähän ei ole kysymys. Me sosialidemokraatit olemme tämän talon viidennessä kerroksessa määrittäneet kantamme, eikä presidentti Ahtisaari ole niihin puuttunut. Päinvastoin hän oli, kuten ed. Jäätteenmäki totesi, hyväksymässä silloisen Ahon hallituksen esityksen eikä ole sen suhteen meille ilmeisesti paremmin kuin muillekaan poliittisille ryhmille erityisiä terveisiä lähettänyt.

Ed. H ä k ä m i e s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiinnitän huomiota samaan asiaan kuin ed. Johannes Koskinen ed. Jäätteenmäen puheenvuorossa, että teidän, ed. Jäätteenmäki, kun olitte silloin oikeusministeri, olisi pitänyt kyetä laskemaan, että tarvittava määrävähemmistö helpostikin uudesta eduskunnasta saattaa löytyä esitystä kaatamaan. Näin ollen teidän olisi pitänyt valmistella oma esityksenne sillä tavoin, että se olisi voinut nämä kaksi eduskuntaa läpäistä.

Ed. Jäätteenmäki antoi myös ymmärtää, kun valiokunnassa yritimme hakea kompromissia, että se olisi tapahtunut jotenkin salassa tai siinä olisi ollut jotakin kähminnän makua. Ed. Jäätteenmäki, samassa pöydässä, kun asiasta keskusteltiin, istui myös Suomen keskustan valiokuntavastaava, ed. Johannes Leppänen, ihan samalla tavalla kuin muidenkin puolueiden kansanedustajat. Mitään salakähmäisyyttä siihen ei liittynyt.

Ed. P a a s i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Jäätteenmäki torui meitä niin voimakkaasti ja muita siinä sivussa, niin voisin sanoa, että terveisiä lasikaappiin.

Mutta mitä itse asiaan tulee, yhteen hänen puheenvuorossaan olevaan väitteeseen kiinnitän huomiota, että jos tasavallan presidentti toimii hallituksen muodostajan nimittäjänä, hän ei tietenkään voi valita pääministeriä eduskunnan tahdon vastaisesti. On väitetty, että muun muassa Holkeri valittiin aikoinaan eduskunnan tahdon vastaisesti. Se kestää noin tunnin, kun sellainen pääministeri voisi kuvitella olevansa pääministeri.

Kysymyksessä on yksinkertaisesti se, että ne todella toivottavat muutokset, joita tässä hyvin paljon on, jotka siirtävät terveesti valtaa parlamentarismin suuntaan, olisivat tulleet kirkkaasti hyväksytyiksi, jos valmistelijat olisivat vähän paremmin miettineet, mitä todellisuudessa tarkoittaa se, että eduskunta ilman prosessinjohtoa suoraan vaalilla valitsee pääministerin. Väitän vain tässä kohdassa, että tällainen järjestely ei toimi.

Ed. Elo kiinnitti jo huomiota siihen, että vaalien tulos ei ole yksiselitteinen. Meillä vaaleilla on monta tulosta. Eduskunnassa on yhtä aikaa hyvin monta enemmistöä. Se prosessi, joka lähtisi liikkeelle ilman, että sitä jokin nimittävä prosessi edeltäisi, saattaisi johtaa hyvin omituisiin tuloksiin ja myös siihen, että sellainenkin puolue, jonka tiedetään varmuudella jäävän oppositioon, voisi jopa ratkaista pääministerin valinnan. Tämä loisi, ed. Jäätteenmäki, kabinettipolitiikalle mitä parhaat edellytykset.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Paasiolle haluaisin todeta, että oikeastaan en moittinut sosialidemokraatteja, koska te olette johdonmukaisesti vastustaneet esitystä ennen vaaleja, mutta nyt vaalien jälkeen ovat muut puolueet muuttaneet linjaansa.

Ed. J. Koskiselle sanoisin, kun hän totesi, että sosialidemokraatteja ei ole valmisteluvaiheessa kuunneltu, että on kuunneltu hyvin tarkkaan ja useamman kerran. Jos oikein muistan — ja muistan oikein — ed. Nikula nimenomaan marraskuussa kehui, että oppositioon on pidetty hyvää yhteyttä, ja silloin sosialidemokraateilta tuli vähän erilaisia viestejä. Tuli viestejä, että se menee läpi, mutta tuli toisenlaisiakin.

Ed. Häkämiehelle haluan todeta, kun hän totesi, että olisi pitänyt antaa sellainen esitys, joka varmasti menee läpi, että tämä oli hallituksen silloinen yhteinen esitys, johon päädyttiin myös kokoomuksen myötävaikutuksella. Haluaisin lisätä siihen, että jos eduskunnan perustuslakivaliokunnassa huomattiin, että sosialidemokraatit eivät siinäkään vaiheessa tule mukaan, silloin minusta olisi ollut nimenomaan silloisen perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan, ed. Niinistön, asia katsoa vielä tarkemmat pykälät pääministerikohtaan, kuten monia muitakin pykäliä silloin tarkennettiin, mutta tätä ei muutettu vaan se pysytettiin sellaisenaan.

Haluan vieläkin todeta, että sosialidemokraateilta neuvotteluissa tuli kahdenlaista viestiä.

Kauppa- ja teollisuusministeri Kalliomäki: Puhemies! Tuolloin olin itse eduskuntaryhmäni puheenjohtaja ja siinä ominaisuudessa kerroin silloiselle ministeri Jäätteenmäelle useaan otteeseen sosialidemokraattien yksiselitteisen kannan. Ihmettelen, jos siitä on nyt jälkikäteen jotakin muuta todistusta ilmennyt. Edustin eduskuntaryhmäni kantaa, joka oli selkeä ja yksiselitteinen.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Alkukeskustelustakin voisi kuvitella, että käsittelemme ainoastaan pääministerin valintaongelmatiikkaa. Mutta kuten ed. Nikula aiemmassa puheenvuorossaan totesi, tähän pakettiin kuuluu monta muuta osasta, jotka ovat mielestäni selvästi oleellisempia kuin pääministerin valintakysymys. Tämä on oma henkilökohtainen näkemykseni.

Asetuksenantovaltaan esityksessä olisi muutoksia, samoin olisi tapaan, millä tasavallan presidentti tekee päätöksiä, miten hän on sidottu valtioneuvoston kantaan, mikä on hyvin oleellinen kysymys. Ulkoministeriön hallintomallista tässä on selvät pykälät. Nimitysvaltaa tällä esityksellä siirrettäisiin huomattavassa määrin valtioneuvoston suuntaan ja muihin alempiin elimiin.

Oma käsitykseni pääministerin valintaristiriidasta on se, että se ero, mikä sosialidemokraattien ja nyt käsittelyssä olleen esityksen välillä on, ei ollut kovin suuri, mutta valitettavasti siitä on ajan mittaan muodostunut arvovaltakysymys. Ja tässä nyt olemme. Kun tämä esitys nyt tullaan täällä ilman muuta hylkäämään, niin se hylkäys ei suinkaan poista niitä ongelmia, joita näitten valtiosääntömuutosten käsittely on aiheuttanut viime vuosina.

EU-jäsenyys jo sinällään on tuonut niin paljon uutta, että se ehdottomasti edellyttää jatkovalmisteluja ja jatkomuutoksia näissä. Ellei sitten tavoitteena ole siirtyminen selkeästi presidenttivaltaiseen järjestelmään, mitä itse en missään tapauksessa näe järkevänä ja pidän sitä pitkälti myös hyvin vähän demokraattisena järjestelmänä. Vallan kaksipäisyyshän meillä on hyvin oleellista tällä hetkellä nimenomaan ulkopoliittisen päätöksenteon osalla, ja on huomattava, että siinä tällä hetkelläkin muun muassa paraikaa meneillään oleva Emu-keskustelu osoittaa näitä päätösongelmia, mitä ilmeisesti tässä prosessissa meillä tulee olemaan.

Eduskuntahan hyväksyi viime vuoden lopulla vuoden vaihteessa voimaan tulleen hallitusmuodon 33 a §:n, joka edellyttää sitä, että EU-asiat

ovat valtioneuvoston päätösvallan puitteissa. Mutta tuota päätöstä on sittemmin kyllä tulkittu sillä tavalla, mikä ei kyllä ole yksi yhteen sen kannan kanssa, mikä eduskunnalla tuolloin oli. Näyttää siltä, että tässä käydään nyt myös tällaista tietynasteista pientä valtakamppailua, kuka näistä loppujen lopuksi päättää. Ja siinä mielessä tämä uudistusten jatkaminen on aivan välttämätöntä.

Vielä pääministerin valintahommasta sen verran, että minulla on se käsitys, että monessa niin sanotussa Länsi-Euroopan maassa prosessi on hyvin sen tapainen mihin tuossa esityksessä päädyttiin. Nyanssieroja on, mutta toisaalta, kun tuossa perustuslakivaliokunnan käsittelyn yhteydessä muun muassa ed. Nikula yritti tuoda tietynlaista kompromissiajattelua niin, että olisi alemman asteisilla säännöksillä tätä mallia sillä lailla paikattu, lähennytty siihen sosialidemokraattien kantaan, valitettavasti tätä keskustelua ei päästy viemään niin pitkälle, että tämä asia olisi voitu tässä yhteydessä hoitaa.

Menemättä sen syvemmälle näihin asioihin totean vain, että itse olen tehnyt tässä tilanteessa sen arvion, että jotta Valtiosääntö 2000 -prosessia päästäisiin asiallisesti ja mahdollisimman nopeasti viemään eteenpäin, se näyttää edellyttävän sitä, että me nyt hylkäämme tämän paketin niin ikävää kuin se kaiken kaikkiaan on. Tässä on ollut vähän sellaisia ikäviä piirteitä tämänkin keskustelun alussa, koska tuo Valtiosääntö 2000 -prosessin eteneminen on hyvin pitkälti nyt kiinni siitä, minkälaisen kannan sosialidemokraatit tulevat siihen ottamaan. Ja näyttää olevan, että tällaista rojalistista tai monarkistista kantaa myös siinä puolueessa ainakin jossakin määrin on. En tosin usko, että tuollaisilla mielipiteillä on puolueen eduskuntaryhmässä lähellekään enemmistöä. Toivoisin, että SDP voisi ottaa selkeää kantaa näistä puitteista, mihin tällä Valtiosääntö 2000 -projektilla tähdätään. Toivon, että tässäkin keskustelussa voisi tulla siihen jo viitteitä.

Oikeastaan ei tässä sen enempää. Kuten jo totesin, olen arvioinut ja samoin ryhmämme on arvioinut, että tässä tilanteessa on nyt meneteltävä näin, jotta sitten saisimme edes tämän prosessin jatkon asiallisesti menemään eteenpäin, niin ikävä ratkaisu kuin tämä kaiken kaikkiaan niin omalta kuin ryhmänikin kannalta onkin.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Täytyy todeta ed. Helteelle, että tämä päätös on ehkä takinkääntö, lievästi häpeällinen mutta oikean suuntainen. Se täytyy tietysti hyväksyä. Mutta ed. Helle ei varmasti muistanut sitä asiaa, että kun hän aikanaan sai tämän pontensa läpi, hän maksoi siitä kalliin hinnan köyhien ihmisten selkänahalla. Toisin sanoen hän maksoi siitä tällä lepäämäänjättämissäännöstöstä luopumisella, joka näiden vuosien aikana olisi ollut monta kertaa köyhien ihmisten etujen puolustamiseksi täällä eduskunnassa varsin välttämätön asia. Mukavaa, että tämäkin tuotiin, ed. Helle, tässä esille, mikä oli tämän teidän pontenne hinta, josta te nyt sitten joudutte luopumaan.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helteelle voin todeta, että jos ne eduskuntaryhmät, jotka viime helmikuun 14 päivä äänestivät täällä tämän paketin hyväksymisen puolesta, säilyttävät johdonmukaisen linjansa, niin tämä tulee hyväksytyksi.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Aittoniemelle totean, että hän on tuon väitteen esittänyt monta kertaa aikaisemminkin. Mutta kun olen demokratian ja parlamentarismin kannalla ja edellytän, että siinä voidaan myös vastuu osoittaa, niin se muutos, mikä tapahtui lepäämäänjättämisoikeuden poistamisella oli juuri sen suuntainen. Toivon, että tätä uudistusta jatketaan myös tällä valtaoikeussaralla, koska ongelmahan tällä hetkellä on se, että ministerit kantavat vastuun myös niistä asioista, jotka ovat tasavallan presidentin yksinomaisessa päätösvallassa. Tämä asetelma mielestäni ei ole oikea eikä korrekti.

Ed. Tuomioja: Arvoisa puhemies! Pidän todella valitettavana, että ei tämän asian käsittelyssä jo edellisellä kaudella päästy sellaiseen neuvottelutulokseen ja ratkaisuun, joka olisi mahdollistanut tämän muutoksen hyväksymisen nyt tässä käsittelyssä. Minusta tämä on sitäkin valitettavampaa, kun itse asiassa viime kaudella jo todettiin, että täällä vallitsi laaja yksimielisyys niistä muista valtiosäännön tarkistuksista ja tasavallan presidentin valtaoikeuksien parlamentarisoimisesta, joista tässä ehdotuksessa on kysymys. Nämä ehdotukset, jotka muun muassa koskevat eräitä nimitysten siirtämisiä valtioneuvoston, hallituksen vastuulle, asetuksen antamisen sitomista selkeästi laissa perustuvaan valtuutukseen ja sitä, että presidentin vahvistamatta jättämä laki voitaisiin ottaa välittömästi uudelleen käsittelyyn, kaikki nämä olivat sellaisia, joissa vallitsi ilmeisesti täysikin yksimielisyys. Myös sii-

tä, että pääministeriehdokkaan nimityksessä tulisi eduskunnan asemaa vahvistaa, siitäkin vallitsi laaja yksimielisyys.

Itse asiassa se erimielisyys, joka nyt on tämän lakimuutoksen kaatamassa, on minun mielestäni paljon pienempi asia kuin olisi sen kokonaisuuden arvo, joka tämän hyväksymisen kautta oltaisiin saatu Suomen valtiosäännön parlamentarisoimisessa lävitse. Tämä olisi tietystikin edellyttänyt sitä, että jo viime kaudella olisi pitänyt löytyä, ja sanon sen, puolin ja toisin parempaa pyrkimystä löytää yhteinen nimittäjä myös tätä pääministerin nimittämistä koskevan mallin osalta.

Henkilökohtaisesti en pidä täysin mahdottomana sitäkään menettelyä, mikä tuossa hallituksen alkuperäisessä esityksessä ja nyt lepäämään jääneessä lakiehdotuksessa on esitetty. Mutta pidän myös täysin asiallisin perustein parempana niitä vaihtoehtoja, joita sosialidemokraattien taholta viime kaudella tuotiin tuon kysymyksen ratkaisemiseksi. Tällaisia vaihtoehtojahan oli enemmänkin kuin yksi. Ei ainoastaan se, että pääministeriehdokkaan olisi asettanut ensin presidentti ja sitten eduskunnassa olisi äänestetty, vaan mahdollinen menettelyhän olisi voinut olla hyvinkin yksinkertaisesti se, että kun pääministeri ja uusi hallitus on nimitetty, niin ennen kuin se voi tehdä yhtään lain voimassa olevaa virkatointa, niin hallituksen olisi tuotava itsensä ja ohjelmansa eduskunnassa välittömästi tällaisen investituuraäänestyksen kohteeksi. Tämäkin olisi mielestäni vienyt asiaa eteenpäin.

Nyt olemme valitettavasti tilanteessa, jossa tällaista viisautta ja tahtoa ei näyttänyt löytyvän eikä edelleenkään löydy niissä neuvotteluissa, joita vielä nyt tämän lepäämässä olevan ehdotuksen yhteydessä on käyty. Ilahduttavaahan sinänsä tietysti on, että perustuslakivaliokunnan nyt käsittelyn pohjana olevassa mietinnössä todetaan, että valiokunta on edelleen sitä mieltä, että perustuslakeja sekä valtioneuvostoa ja ulkoasiainhallintoa koskevia lakeja pitää uudistaa yleisesti ottaen lepäämässä olevien ehdotusten pohjalta. Valiokunta katsoo, että eduskunnan tulee päättää pääministerin valinnasta. Ennen muuta Suomen jäsenyys EU:ssa ja siitä aiheutuva poliittisen toimintaympäristön muutos puoltavat eduskunnan aseman kehittämistä tässäkin suhteessa.

Mutta sitäkin ikävämpää silloin todella on, että kuitenkaan meillä ei ole tänä päivänä minkäänlaista tietoa siitä, millä tavoin ja minkälaisessa aikataulussa näitä laajan kannatuksen saavia uudistuksia vietäisiin eteenpäin. Olisi todellakin ollut hyvä asia, että ne olisi saatu sekä käsiteltyä että astumaan voimaan tämän eduskunnan kaudella. En pidä myöskään kovin suotavana sitä, että kaikki nämä jäisivät odottamaan nyt tuollaista suurin odotuksia ladattua Valtiosääntö 2000 -uudistusta. Se on ilman muuta hyvä asia, että sitä pohjustetaan. Mutta toisaalta kyllä tämä tällainen inkrementalismi, jossa valtiosääntöä on tarkistettu kohta kohdalta aina kulloinkin välttämättömimpien tarpeiden mukaan, kyllä sekin on hyvin toiminut ja varsinkin tässä asiassa sitä olisi tullut jatkaa. Toivon, että tässä laissa nyt esillä olleet uudistukset eivät jäisi tämän vielä isomman kokonaisuuden jalkoihin.

Sinänsä tuo jatko on myös toki tärkeä asia, koska tätä valtiosäännön uudistamista ei tietysti pidä pysäyttää vielä niihin uudistuksiin, joista tässä on kysymys. Mielestäni tuon valtiosäännön jatkouudistuksen suuntakin on edelleen nimenomaan sosialidemokraattiselta kannalta täysin selvä. Sen täytyy tarkoittaa parlamentarismin vahvistamista, sillä mitä tahansa arvioimmekin tuon Suomen valtiosäännön presidenttivaltaisuuden merkityksestä ja toiminnasta historiassa — todettakoon, että nekään näkemykset, miten se on toiminut, eivät välttämättä ole yksiselitteisiä, siitäkin voidaan esittää eri aikoina erilaisia käsityksiä — niin tästäkään, vaikka se olisi toiminut, ei seuraa, etteikö parlamentaarisempi järjestelmä olisi toiminut yhtä hyvin tai paremmin. Mutta oli niin tai näin, se on tietysti historiaa, hyvin mielenkiintoista ja tärkeä asia sekin.

Mutta minusta on nyt kuitenkin todettava, että tämä valtiosäännön dualismi, kaksijakoisuus presidentin vallan ja parlamentaarisen vallan välillä, se on kerta kaikkiaan aikansa elänyt. Aikansa elänyt se on myös ja nimenomaan ulkopolitiikassa, joka ei enää voi olla sellainen poikkeus, niin kuin se valtiosäännössämme oli alun perin määritelty. Nimenomaan Euroopan unionin jäsenyys on tässä se suurin muutos, mutta ei ainoa muutos, joka mielestäni ajaa ja puoltaa tällaista ratkaisua. Tällainen dualismi ei enää tule toimimaan. On tietysti sinänsä hyvä, että meillä on sellainen miehitys näillä keskeisillä valtiomme johtopaikoilla, että ristiriitoja tai ongelmia ei ole näköpiirissä. Mutta juuri sen vuoksi, niin kauan kuin tällaisia ei ole näköpiirissä, on aina parempi, että valtiosääntöä tarkistettaisiin ilman, että joudutaan jonkin konkreettisen ongelman kautta sitä oikomaan.

Tämä muutoksen välttämättömyys ei johdu ainoastaan siitä, että sisä- ja ulkopolitiikan ra-

janveto, joka on tietysti aina ollut veteen piirrettyä, on kokonaan unionin toiminnassa katoamassa, vaan myös siitä, että unionin ylikansallinen päätöksenteko asettaa parlamentarismin toiminnan toisenlaiseen valoon kuin tähän saakka on ollut.

Kysymys ei ole siitä, että olisimme pyrkimässä tekemään presidentistä pelkän representatiivisen figuurin, niin kuin Paasikivi lienee joskus sanonut. On selvää, että presidentti on arvokas voimavara. Hän on ikään kuin reservissä, ja hänellä on myös tulevien valtiosääntömuutoksien jälkeen hyvin merkittävä rooli. Se ei enää voi perustua niihin muodollisiin valtiosäännössä kirjattuihin valtaoikeuksiin, kuten tähän saakka, vielä vähemmän siihen, että hänellä olisi jokin sellainen vallankäyttömahdollisuus, jossa voitaisiin ajaa eduskunnan tai hallituksen ohitse.

Rooli perustuu nimenomaan siihen, että hänellä on sellainen pääosin henkilökohtaisin ominaisuuksiin ja suoraan vaaliin perustuva arvovalta ja asema, että hän tarvittaessa — parlamentaarisessa käytännössä usein esiintyy erilaisia ongelmia — pystyy toimimaan sovittelijana ja suunnan näyttäjänä eteenpäin. Myös hänen merkityksensä kansakunnan moraalisena suunnan näyttäjänä, omatuntona ja johtajana voi vain kasvaa sellaisen uudistuksen myötä, jossa häntä riisutaan ikään kuin arkisesta vallankäytön vastuusta, niin kuin monet esimerkit eurooppalaisista valtioista, Irlannista tai Saksan liittotasavallasta esimerkiksi, osoittavat.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Omassa puheenvuorossani voin myöhemmin palata moniin muihin ed. Tuomiojan näkemyksiin, mutta puutun pariin näkökohtaan, jotka koskevat Suomen jäsenyyttä Euroopan unionissa ja sen vaikutusta presidentin valtaoikeuksiin.

Ensinnäkin, niin kuin tiedämme, yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on edelleen täysin selkiytymättä Euroopan unionissa. Sen vaikutuksia on ainakin tässä vaiheessa aika ennenaikaista arvioida. Toisaalta, jos katsotaan, mitä esimerkiksi sellaisessa EU:n perustajamaassa, ehkä tärkeimmässä maassa, kuin Ranskassa on tapahtunut presidentin valtaoikeuksien suhteen, niin ei missään tapauksessa ole tehty sellaisia johtopäätöksiä kuin meillä Suomessa esimerkiksi ed. Tuomioja näyttää tekevän, että sillä olisi vaikutusta kansalliseen päätöksentekoon. Ranskassahan presidentti johtaa kiistatta sekä hallitusta että ulkopolitiikkaa. (Ed. Tuomioja: Miten se on 13 muussa jäsenmaassa?) — Myöhemmässä puheenvuorossani voin ehkä palata siihen.

Joka tapauksessa minusta ed. Tuomioja tekee aivan liian lyhyellä kokemuksella Suomen jäsenyydestä Euroopan unionissa johtopäätöksiä siitä, miten ulkopolitiikkaa johdetaan. Kun hän viittasi Paasikiveen, ehkä Paasikiven tärkein oppi meille suomalaisille kuitenkin on, että Venäjä on meidän tärkein naapurimme ulkopolitiikan kannalta. Tässä suhteessa en näe minkäänlaista muutosta siinä suhteessa, miten Suomen ulkopolitiikkaa pitäisi johtaa. Venäjällä ei ole tapahtunut mitään sellaista kehitystä, joka viittaa siihen, että meidän pitäisi muuttaa tapojamme.

Kauppa- ja teollisuusministeri K a l l i o - m ä k i : Puhemies! Lyhyesti totean, kun sosialidemokraattien näkemyksistä on monenlaista väitettä edellisen eduskunnan aikana asiaa käsiteltäessä, että todella, niin kuin ed. Tuomioja sanoi, teimme alkuperäisen vastauksen esitykseen oikeusministeriölle eduskuntaryhmän lausuntona koskien tätä asiaa investituuraäänestysmallilla tai esittäen sen yhdeksi vaihtoehdoksi. Se oli meidän peruslähtökohtamme, ja minusta se oli oikeantapainen.

Mitä tulee niihin näkemyksiin, että sosialidemokraatit olisivat tässä yhteydessä luopuneet laajasta perusnäkemyksestään, johon liittyy presidentin valtaoikeuksien parlamentarisoiminen johonkin mittaan, niin haluan nekin väitteet kumota, koska samassa yhteydessä kaikilla tavoin totesimme, että Valtiosääntö 2000 -projektin yhteydessä, suuren kokonaisratkaisun yhteydessä, tämäkin asia on käsiteltävissä järkevällä tavalla niin, että parlamentarisointi tapahtuu tasapainoisesti huomioiden presidentin valtaoikeudet kokonaisuudessaan.

Tässä yhteydessä minusta se työ pitää tehdä ja pelkään vain, että tehtiin turhaa vahinkoa edellisen eduskunnan loppuvaiheessa nostamalla tästä asiasta vähän puolin ja toisin, mutta minusta kohtuuttomalla tavalla, silloisen hallituksen riveissä kysymys, jota ei olisi siinä vaiheessa tarvinnut sillä tavalla käsitellä, vaan se tässä projektivaiheessa nyt, kun se komiteassa toivottavasti hyvin käynnistyy, on juuri oikeassa ympäristössä.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tuomioja totesi, että hänelle olisi käynyt hallituksenkin esittämä malli, tämä on tullut jo aikaisemminkin ilmi. Vaikka

ministeri Kalliomäki aikaisemmin totesi, että sosialidemokraattien linja oli tässä asiassa selvä, niin se ei ollut selvä. Sosialidemokraatit aikoinaan, kuten kaikki muutkin puolueet, kirjallisesti esittivät mielipiteensä, ja sen jälkeen jokaista ryhmää kuultiin. Ministeri Kalliomäki, silloinen eduskuntaryhmänsä puheenjohtaja, ei koskaan ollut näissä ryhmien välisissä keskusteluissa paikalla. Kahden kesken kyllä keskustelimme, mutta teiltä oli aina joku toinen siellä paikalla.

Teillä oli hyvin monenlaista mielipidettä, kuten on tänäkin päivänä, kun kuuntelee ed. Elon, ed. J. Koskisen, ministeri Kalliomäen, ed. Tuomiojan — ja jos täällä olisi ed. Kuismakin sanomassa — mielipiteitä. Täytyy sanoa, että hajontaa kyllä riittäisi aivan kaikkiin äärilaitoihin.

Ed. T u o m i o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun minäkin ed. Kalliomäen kanssa olen osallinen noihin keskusteluihin viime kaudella, voin todeta sen, että ei meillä ollut minkäänlaisia erilaisia näkemyksiä asiasta. Toimme esiin erilaisia vaihtoehtoja, joilla tästä yhdestä vaikeaksi nähdystä ongelmasta olisi voitu päästä eteenpäin. Päinvastoin tämä osoittaa sitä, että meillä oli joustavuutta ja vilpitöntä halua löytää ratkaisu, josta eduskunnassa olisi mahdollisimman suurella enemmistöllä päästy eteenpäin. Yhteinen nimittäjä kaikille sosialidemokraattisille näkemyksille on ollut ja on edelleenkin johdonmukainen parlamentaarisen demokratian vahvistamisen suuntaus, joka vääjäämättömästi tarkoittaa sitä, että presidentin valtaoikeuksia tulee sen työn puitteissa vähennettäväksi.

Mitä tulee Ranskan esimerkkiin tai tilanteeseen, en pitäisi sitä monessakaan suhteessa kovin rohkaisevana, ainakaan tavoiteltavana Suomen kannalta. Ehkä kannattaisi katsoa, miten 13 muussa Euroopan unionin jäsenmaassa asiat on järjestetty, miten ne siellä toimivat kaikkien tyydytykseksi.

Ed. J. K o s k i n e n : Rouva puhemies! Kun tässä tämä mielenkiintoinen kysymys sosialidemokraattien sisäisestä mielipidejakaumasta on noussut sivujuonteeksi, todetaan sitten, mitä sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä lausui valtiosääntötoimikunnan tekemistä ehdotuksista elokuussa 93. Eduskuntaryhmän lausunnossa todettiin muun muassa seuraavaa:

"Mietinnössä ei ole tarkemmin pohdittu sitä, millä tavalla poliittinen prosessi vaaleista hallituksen muodostamiseen etenee. Nykyisten säännösten mukaan hallituksenmuodostamisprosessissa on selkeä muodollinen aloitus presidentin ja uuden puhemiehen välinen keskustelu.

Toimikunnan ehdotuksessa ei ole pohdittu sitä, kuka on prosessissa aloitteentekijä ja tarvitaanko sellaista. Tosiasiallinen tilanne ei ehkä juurikaan muuttuisi ehdotuksen toteuttamisen myötä. Jos poliittinen prosessi etenee hyvin, on mahdollista, että eduskunta ensimmäisessä kokouksessaan valitsee sekä puhemiehen että pääministerin. Tähän varmaankin olisi pyrittävä. Jos tässä kuitenkin epäonnistutaan, voi tilanne lukkiutua pitkäksi aikaa. Toimikunnan esityksen mukainen malli voi vähemmän suotuisissa oloissa johtaa poliittisen prosessin hajoamiseen ja maan päätymiseen pitkäaikaiseen hallituspulaan. Pääministerin ja eduskunnan aseman kannalta voisi olla selkeämpi vaihtoehto, jos pääministeriehdokkaasta ja hänen luottamuksestaan äänestettäisiin siten, että ehdokas tulisi joko hyväksyä tai hylätä.

Ruotsin mallin mukainen menettely, jossa pääministeri tulee valittua, jos valtiopäivien enemmistö ei häntä nimenomaisesti hylkää, olisi yksi mahdollisuus. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että eduskunnalle tehdään pääministeristä ehdotus. Aloiteoikeus voisi olla tasavallan presidentillä tai eduskunnan puhemiehellä. Myös presidentin ja puhemiehen välisen yhteisymmärryksen vaatimus on mahdollinen.

Yksi mahdollinen menettely olisi myös se, jossa eduskunnan asemaa hallituksen nimittämismenettelyssä vahvistetaan nykyisten säännösten pohjalta. Presidentin nimitettyä pääministerin ja hänen ehdotuksestaan muut ministerit hallituksen nimittäminen alistettaisiin välittömästi eduskunnan hyväksyttäväksi. Uuden hallituksen toimikauden katsottaisiin alkaneen vasta eduskunnan hyväksynnän jälkeen.

Ministeristön nimittämisen suhteen on selvää, että eduskunnan ryhmiä tulee kuulla. Tämän kuulemisen ja osallistumisen sääntelememinen on kuitenkin puolueiden ja eduskuntaryhmien sisäisen päätöksenteon asia. Toimikunnan muotoilu mahdollistaa myös sen, että oppositioon jääville ryhmille annettaisiin sananvaltaa hallituksen jäseniin. Tätä ei voine pitää perusteltuna, eikä toimikunta sitä liene tarkoittanutkaan. Perustellumpi olisi siis muotoilu, jonka mukaan presidentti nimittää muut ministerit pääministerin esityksestä."

Tuolloin tuotiin juuri niitä vaihtoehtoja jatkovalmistelua varten, mutta niitä syvällisiä ja asiaan paneutuvia yhteisiä pohdiskeluja ei sitten

tullut eli ei haettu sitä laajaa yhteisymmärrystä, joka olisi ollut välttämätöntä, jotta tällainen hyvin merkittävä valtiosäännön osauudistus olisi kivutta voinut edetä.

Tässä vaiheessa kuitenkin olisi mielestäni tärkeämpää hakea niitä yhdistäviä tekijöitä. Aivan viimeiset puheenvuorot ovat siihen suuntaan keskustelua koettaneet johdattaakin. Perustuslakivaliokunta ja koko eduskunta on yksimielisesti sekä näiden aikaisempien valtiosääntöuudistusten yhteydessä että tämän esityksen käsittelyn yhteydessä linjannut yleistä valtiosäännön uudistustyön suuntaa. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä n:o 16 vuoden 1994 valtiopäivillä todettiin ihan yhteisesti ja yksimielisesti:

"Esityksessä ehdotettu valtaoikeuslainsäädäntö yhdessä perusoikeusuudistuksen kanssa merkitsee viime vaalikausien aikana vilkkaasti edenneen valtiosäännön uudistamisen eräänlaista taitekohtaa. Valtiosääntöämme on muutettu sekä laajahkojen kokonaisuuksien että erillisempien yksityiskohtien osalta niin monien hallituksen esitysten ja lakialoitteiden pohjalta, että nyt on välttämätöntä omistaa huomiota valtiosäännön sisäiseen johdonmukaisuuteen. Valiokunnan käsityksen mukaan valtioneuvoston tuleekin käynnistää valtiosäännön uudelleenkirjoittamistyö. Sen tavoitteena tulee olla, että vuonna 2000 Suomen nykyiset perustuslait on koottu yhtenäiseen Suomen hallitusmuotoon. Tämän työn yhteydessä on vielä kokonaisuudesta käsin arvioitava ylimpien valtioelinten valtaoikeussäännösten keskinäistä tasapainoisuutta."

Korostaisin juuri viimeistä virkettä, eli siinä yhteydessä, kun tällainen yhteenkirjoittamistyö tehdään, voidaan laveammalla sihdillä tehdä ne muutokset myös presidentin valtaoikeuksiin, eduskunnan, valtioneuvoston ja presidentin suhteisiin, jotka ovat välttämättömiä niin yleisen demokratiakehityksen kannalta kuin myöskin Euroopan unionin jäsenyyden johdosta.

Sosialidemokraattien vastalauseessa tuolloin todettiin juuri tämä tärkeä peruslähtökohta: kehitys kohti eduskunnan sananvallan kasvua niin lainsäädäntötyössä kuin toimeenpanovallan puolella, myös kansainvälisiin kysymyksiin kantaa otettaessa ja niistä päätettäessä. Tämä yleislinja nauttii sosialidemokraattisessa ryhmässä varsin laajaa tukea.

Samaan aikaan muun muassa presidentinvaalien ajankohdasta johtuen on tietysti kaikissakin ryhmissä esiintynyt voimakasta presidentin valtaa tukevia kannanottoja, mutta ne ovat varmaankin useimmissa ryhmissä selvänä vähemmistönä. Näin sosialidemokraattien puolellakin.

Perussisältönähän uudistustyölle on ollut se, että kirjataan se presidentti Koiviston aikana vakiintunut käytäntö, missä mitassa presidentti todellisuudessa käyttää hallitusmuodon mukaan kovinkin laajoja valtaoikeuksiaan. Uudelleenkirjoitusta on toteutettu useammassa vaiheessa. Olisi tietysti toivonut, että tämäkin vaihe, joka nyt hylätään, olisi viety kunniakkaasti positiivisempaan päätökseen, mutta, kuten näillä yhteistä näkemystä korostavilla sitaateilla halusin osoittaa, ei pidä heittää kirvestä kaivoon vaan jatkaa määrätietoista uudistustyötä ja laajalta pohjalta sekä hallitusryhmiä että oppositioryhmiä kuunnellen, myöskin kansan ääntä kuunnellen. Emme tietysti voi tehdä täysin kansalaisten mielipiteiden vastaisia ratkaisuja. Nythän on selvää, että itse presidentin tehtävästä Suomen kansa haluaa pitää kiinni. On sitten ehkä enemmänkin meidän tehtävämme asettaa oikeat rajat vallan käytölle ja presidentin toimivaltuuksille. Siihen työhön toivon kaikkien ryhmien vastaisuudessa yhdellä joukolla lähtevän. Tässä yhteydessä ei tulisi turhia raja-aitoja nostattaa eri ryhmien valtiosääntönäkemysten välille, vaan hakea mieluumminkin yhteistä nimittäjää.

Ed. Kemppainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J. L e p p ä n e n : Arvoisa puhemies! Niin kuin täällä on esitetty, meillä on käsittelyssä nyt lepäämässä oleva esitys ylimpien valtioelinten valtaoikeuksia koskevaksi lainsäädännöksi. Ensiksi täytyy todeta, että on mielenkiintoista näin toisen kauden edustajalle kuulla historiaa pitemmältäkin ajalta.

Julkisuudessa on annettu sellainen kuva, että kyseessä olevissa muutoksissa on kysymys vain pääministerin valintaa koskevasta muutoksesta. Uudistus sisältää kuitenkin muitakin parlamentarismin kannalta hyvin merkityksellisiä muutoksia. Täällä on useissa puheenvuoroissa viitattu siihen muutostarpeeseen, mikä johtuu muun muassa Euroopan unionin jäsenyydestä, enkä käy sitä kertaamaan. Tarkastelen kuitenkin kahta asiaa, ensiksi hallituksen esityksen antamista, jossa nykyisin on sellainen käytäntö, että presidentti voi estää hallituksen esityksen antamisen.

Uudistuksessa edellinen hallitus lähti siitä, ettei valtioneuvostoa voitaisi pakottaa tahtonsa vastaisen esityksen antamiseen eduskunnalle.

Toisaalta halutaan säilyttää presidentillä oikeus estää oman tahtonsa vastaisen esityksen antaminen. Näiden kummankin näkökulman huomioiminen edellisen perustuslakivaliokunnan mielestä voi johtaa umpikujatilanteeseen, jota ei silloisen perustuslakivaliokunnan mielestä tule valtiosäännössä sallia. Tästä syystä perustuslakivaliokunta muutti hallituksen esitystä siten eli, että jos presidentti ei hyväksy esitystä, se palautuu valtioneuvostoon uudelleen valmisteltavaksi. Tämä muutos johti sellaiseen pääsääntöön, että hallituksen esityksen antamisesta ja peruuttamisesta presidentin on päätettävä valtioneuvoston uuden ratkaisuehdotuksen mukaisesti. Tämä ratkaisu on sopusoinnussa uudistuksen niiden yleisten tavoitteiden kanssa, joista tässä salissa on hyvin suuri yksimielisyys. Tämä on mielestäni myös aika suuri periaatekysymys.

Toinen merkittävä asia oli ulkoasiainhallinnon virkanimitykset, joista ed. Nikula täällä mainitsi ja samoin ed. Helle ja joista ulkoasiainvaliokunta esitti lausunnossaan, ettei voida pitää yleisen linjan mukaisena sitä, että presidentin virkanimitysvalta olisi ulkoasiainhallinnossa huomattavan erilainen suhteessa muihin nimitysoikeuksiin ja valtaoikeuksiin. Perustuslakivaliokunta otti huomioon tämän ulkoasiainvaliokunnan lausunnon ja muutti neljännen lakiehdotuksen asetuksen antoon valtuuttavat kohdat niin, ettei niissä edellytetä tasavallan presidentin antamaa asetusta, vaan muutokset merkitsevät sitä, että asetuksenantovaltaa käyttää valtioneuvosto.

Nämä kaksi asiaa otin esille siksi, että nyt valiokunnan enemmistön hylkäysesityksen tullessa mahdollisesti hyväksytyksi menetämme hylkäyksen mukana myös paljon muuta. Tämä on erittäin valitettavaa, ja tästä olen ed. Tuomiojan kanssa hyvin pitkälle samaa mieltä. Hänhän myös käsitteli tätä asiaa.

Esitys näyttää kaatuvan pääministerin valintaa koskevaan erimielisyyteen. Täällä on siteerattu moneen kertaan perustuslakivaliokunnan mietintöä, jota vielä kerran siteeraan: "Valiokunta katsoo, että eduskunnan tulee päättää pääministerin valinnasta. Ennen muuta Suomen jäsenyys EU:ssa ja siitä aiheutuneet poliittisen toimintaympäristön muutokset puoltavat eduskunnan aseman kehittämistä tässäkin suhteessa." Sitten erimielisyys: "Ehdotuksen mukaiseen pääministerin valintatapaan kuitenkin kohdistuu eriäviä näkemyksiä noudatettavan menettelyn yksityiskohdista, minkä vuoksi valiokunnan enemmistö ei voi puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä." Tämä on mielenkiintoinen asia. Kaikki olemme samaa mieltä asiasta, mutta menettelytavasta emme ole päässeet yksimielisyyteen.

Henkilökohtaisesti koen hyvin vahvasti sellaisen näköalan, että me emme pääse täällä irrottautumaan päivän politiikasta ja katsomaan hieman pidemmälle. Eihän tämä hallitus istu ikuisesti, niin kuin ei edellinenkään hallitus istunut ikuisesti. Tämä presidentti ei istu ikuisesti, ei pääministeri jne. Tämä on tietysti politiikalle luonnollista ja ymmärrettävää, mutta kun on valtiosäännön muutoksesta kysymys, voi kysyä, onko se hyväksyttävää.

Nyt emme kuitenkaan voi tehdä muuta kuin hyväksyä käsiteltävänä olevan esityksen muuttamattomana tai sitten hylätä sen. Ed. Kekkonen mainitsi puheenvuorossaan, että on varottava sitä, että ylimmät valtioelimet, presidentti ja pääministeri, joutuvat vastakkain. Minulla henkilökohtaisesti ei tämän kaltaisia pyrkimyksiä ole enkä usko, että tässä talossa monilla muillakaan niitä on, ja minusta sitä meidän kannattaa varoa. Tietysti se olisi hyvin herkullinen asia julkisuuteen.

Mitä tulee niihin neuvotteluihin, mitä tämän syksyn aikana valiokunnan keskuudessa käytiin, niin mehän vaihdoimme mielipiteitä hyvinkin paljon, mutta on toki todettava rehellisyyden nimissä se, että varsinaista kirjoitettua muutosesitystä meillä ei ollut käsiteltävänä sinä aamuna, kun tätä lopullisesti käsiteltiin. Keskusteluja kävimme ja kyllä halukkuutta kompromisseihin oli, mutta pitää myös muistaa, etteivät ne kompromissit olisi muuttaneet tämän hetken tilannetta miksikään siinä mielessä, että tämä on vain hyväksyttävä tai hylättävä. Se olisi tuonut vain sen uuden elementin siihen, että olisi yhteisesti päätetty tai sovittu, niin kuin tässä talossa sanotaan, siitä, että tuodaan lakialoitteella tämä koko paketti uudestaan käsittelyyn välittömästi.

Itse olen sitä mieltä, niin kuin meidän eduskuntaryhmämmekin oli, että se ei ole oikein tyylikäs tapa hoitaa valtiosääntömuutoksia. Vastaargumentti on se, että koko valtiosääntö on hyväksytty lakialoitteen pohjalta. No, mitenkä vain, mutta näin kuitenkin katsoimme sen. Aika nyt näyttää, mihin neuvottelut johtavat.

Keskusta on tämän hyväksymisen kannalla. Kannatankin ed. Jäätteenmäen ehdotusta, että lepäämään jätetyt lakiehdotukset hyväksyttäisiin.

Ed. E l o : Rouva puhemies! Jokaisella maalla on omat perinteensä valtiosääntönsä suhteen ainakin historiasta ja esimerkiksi ulkopolitiikasta,

aika paljon myös ympäristöstä johtuen. Kun keväällä päätettiin hallitusohjelmasta, niin siinä yhteydessä sovittiin myös siitä, että tämä valtiosääntöuudistus hylätään. Olen oikeastaan ihmetellyt vain sitä, miten se on jaksanut elää näinkin pitkään. On tehty kaikenlaisia selvityksiä, jos kuitenkin voitaisiin jotakin hyväksyä tai voitaisiin ehkä hyväksyä kokonaisuus. Ilmeisesti kaikissa ryhmissä on ollut voimia, jotka eivät ole voineet hyväksyä sitä, mitä keväällä minun mielestäni yksimielisesti hallituspuolueiden välillä päätettiin.

Rouva puhemies! Jos katsotaan, mitä uudistuksia viime vuosina on tehty, niin mehän olemme tehneet aika merkittäviä uudistuksia presidentin valtaoikeuksien suhteen. Ensinnäkin jo silloin, kun olin eduskunnassa kaudella 87—91, päätettiin kahdesta tärkeästä asiasta. Ensinnäkin rajattiin presidentin valtaoikeudet kahteen kauteen eli presidentti voi olla korkeintaan 12 vuotta presidenttinä. Minusta se oli demokraattinen ja hyvä uudistus. Mutta sen sijaan siitä toisesta uudistuksesta, joka sillä kaudella tapahtui, voidaan hyvinkin esittää kysymys, oliko se askel demokraattiseen suuntaan vai merkitsikö se sitä, että eduskunnan hajottamisesta on tullut käytännössä kuollut kirjain.

Kun nyt valtiosäännössä päätettiin siitä, että pääministerillä on aloiteoikeus eduskunnan hajottamisesta, niin me näimme viime kaudella ja me tulemme näkemään pitkälle tulevaisuuteen, ettei yksikään pääministeri tule ehdottamaan eduskunnan hajottamista. Aina löydetään erilaisia keinoja ja tekosyitä, miksi eduskuntaa ei hajoteta. En minä, rouva puhemies, ole sanomassa ollenkaan, että eduskuntaa sinänsä pitäisi hajottaa ja voidaan keskustella hyvin pitkälle esimerkiksi siitä, käyttikö presidentti Kekkonen aikoinaan liian voimakkaastikin eduskunnan hajotusoikeutta. Siitä toiset ovat sitä mieltä, että ehdottomasti näin tapahtui.

Itse en sanoisi kuitenkaan näin varmaa todistusta asiasta. Kun esimerkiksi ajatellaan eduskunnan hajottamista vuonna 72, niin kyllähän poliittinen tilanne oli 1,5 vuodessa muuttunut nopeasti, niin kuin näkyi vaalituloksena. Silloinen SMP menetti valtaosan eduskuntapaikoistaan. Ihmiset olivat nähneet, että SMP oli saanut populismilla paikkansa eduskunnassa ja sillä tavoin, niin kuin sanottu, sitäkin saatetaan puolustella, että eduskunta vuonna 72 hajotettiin, koska se ei vastannut vallitsevia poliittisia olosuhteita enää. Mutta en ota siihen kantaa tässä yhteydessä sen enempää.

Mutta vielä kerran sanon teille, että nyt on syntynyt kuollut kirjain siitä, että eduskunta voitaisiin pääministerin aloitteella saada hajalle, enkä tiedä, onko tämä loppujen lopuksi demokratian kannalta oikean suuntaista kehitystä vai ei.

Mitä tulee perinteisiin, niin minusta ei kannata vähätellä sitä perinnettä, joka Suomessa on syntynyt presidentin valtaoikeuksien suhteen ja jota olen verrannut hyvin pitkälle Euroopassa Ranskan malliin. Ranskassahan ensinnäkin, mikä on hyvin tärkeää muistaa, presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla kahdella eri kierroksella niin kuin nyt Suomessakin. Itse asiassa minusta on aika erikoista, kun täällä on hyvin merkittäviä valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita paikalla, että harvat teistä kiinnittävät huomiota siihen tosiasiaan, että kun päätettiin myös erittäin merkittävästä uudistuksesta eli suorasta kansanvaalista, niin sehän automaattisesti lisäsi presidentin valtaa. Valta tulee suoraan kansalta eikä valitsijamiehiltä, joita meitä usein oli, niin kuin allekirjoittanut oli pari kertaa valitsemassa, 301 valitsijamiestä, eikä eduskunnan toimesta, vaan se tuli nyt viimeksi suoraan kansalta.

Minusta se selvästi muutti vallan painopistettä. Kun se tulee suoraan kansalta, olkoonkin, että se on 54 prosentin kannatus äänestäneiltä, niin se on kuitenkin suora valtuutus, ja samanaikaisesti ajettiin ja ajetaan sitä, että presidentin valtaoikeuksia pienennetään. Minusta tämä on täysin ristiriitainen kehitys, jota en voi ymmärtää. Tässä samalla väheksytään myöskin kansan valtaa.

Kun ed. J. Koskinen esimerkiksi äsken sanoi, että pitäisi ainakin jossain määrin ottaa kansan mielipide huomioon, niin minusta se on aika hämmästyttävä lause. Kyllä kai aina kansan mielipide pitää ottaa huomioon, ei vain jossain määrin, vaan kansan mielipide pitää ottaa huomioon. Toivon, että tämä ajattelu nyt kuitenkin heräisi ja voitaisiin kysyä, olemmeko me nyt todella oikealla tiellä tässä suhteessa, väheksymmekö me koko Suomen kansaa, kun pistämme kansan äänestämään suoralla kansanvaalilla ja sen jälkeen teemme presidentistä representatiivisen figuurin, niin kuin ed. Tuomioja sanoi.

Minkä ihmeen representatiivisen figuurin? Ei Suomen kansaa kuulkaa monta kertaa höynäytetä vaaliuurnille, jos se tietää, että presidentillä ei ole mitään muuta kuin siltojen vihkimisoikeus. Ei hyvät ystävät, kyllä minä nyt toivon, että todella eduskunta ja poliittiset puolueet alkavat miettiä, mihin suuntaan me olemme menossa, tai

sitten sanokaa suoraan kansalle. Suoritetaan esimerkiksi eduskunnassa presidentin vaali, jolloin minä olen valmis siihen henkilökohtaisesti. Kun eduskunta valitsee presidentin, mikä on ollut, ed. Helle, vasemmiston perinteinen vaatimus pitkän aikaa, niin silloin tietysti ei presidentillä saa mitään valtaoikeuksia ollakaan. Me olemme hänelle vallan antaneet ja hän saa vihkiä siltoja aivan niin kuin hän haluaa, mutta ei kukaan voi vaatia myöskään, että hän johtaisi ulkopolitiikkaa. Kyllä sitten pitää ulkopolitiikan johto myös järjestää uudelleen.

Mitä tulee vielä Ranskan ja Suomen perinteiden samanlaisuuteen, niin minä olen ihmetellyt tätä keskustelua, joka viime kaudella syntyi täällä edustusoikeudesta Euroopan unionin jäsenmaiden huippukokouksissa. Mikä ihmeen keskustelu syntyi siitä! Esimerkiksi eduskunnassa taas kerran järkevät ihmiset olivat sitä mieltä, että on suuri ongelma, että presidentti ei pääse selostamaan eduskunnalle sitä, mitä EU:ssa keskustellaan. Hyvät ystävät, kun pääministeri, olkoon kuka tahansa, tällä kertaa Paavo Lipponen, tulee selostamaan suurelle valiokunnalle, mitä EU:ssa on keskusteltu, ne samat asiat ovat olleet Helsingin Sanomissa ja kaikissa muissa merkittävissä lehdissä moneen kertaan. Kun pääministeri pari kolme viikkoa sen jälkeen tulee selvittämään eduskunnan suureen valiokuntaan mitä tapahtui, niin kuvitteleeko teistä joku, että me saisimme jonkin uuden tiedon siitä pääministerin selvityksestä? Me kansanedustajat itse olemme vaatineet hyvin avointa tiedotusta muun muassa EU:lta ja Suomen pääministerillä ja ministereillä yleensä on hyvin avoin tapa tiedottaa asioistaan. Me tiedämme lähes kaikki pääministerin yksityisetkin asiat, kuten hyvin tiedämme tämän ja eilispäivän kokemuksista, kaikki tällaiset asiat tulevat julkisuuteen.

Muistan, kun 80-luvulla ulkoasiainvaliokuntaa monta kertaa pyydettiin presidentinlinnaan ja presidentti Koivisto kertoi muka uusia asioita matkoistaan, joilla hän oli ollut. Ne olivat kyllä kerta kaikkiaan kiusallisia, yhtään uutta tietoa minä en saanut kertaakaan niissä tilaisuuksissa. Mutta ainahan oli arvokasta mennä presidentinlinnaan ja kuunnella presidentin mielipiteitä ja ajatuksia siitä, mitä hän oli matkoillaan kokenut. Mutta kuten jokainen meistä ymmärtää, Suomen tiedotusvälineet seuraavat niin tarkkaan näitä asioita ja saavat tietonsa hyvin tarkasti, että ei presidentin informaatiossa ollut mitään uutta, enkä usko, että pääministeri pystyy antamaan mitään uutta informaatiota Euroopan unionin huippukokouksista. Eli tämä on kyllä täysin tekosyy, että presidentti ei voi antaa muka selontekoa eduskunnalle Euroopan unionin huippukokouksesta.

Miten muuten Ranskassa, perinteikkäässä vuosisatoja kehitetyssä demokraattisessa maassa, Assemblée nationale pystyy lainkaan kokoontumaan, kun presidentti Chirac ei pääse kertomaan Euroopan unionin huippukokouksesta sinne? Mutta ei Suomessa ole kukaan esittänyt tätä kysymystä, miksi Suomen presidentti ei voisi sinne ihan kohtuudella osallistua ja edustaa Suomea.

Nyt myös minusta siinä, mikä on ulkopolitiikkaa ja mikä sisäpolitiikkaa, raja on hämärtynyt. Me voimme hyvin hyvällä syyllä sanoa, että ulkopolitiikkaa on kaikki se, mitä Euroopan unionissa käsitellään. Me voimme tietysti väittää myös, että se alkaa olla sisäpolitiikkaa. Kyllä Suomen näkökulmasta katsottuna minusta edelleenkin lähes kaikki asiat, joita käsitellään varsinkin huippukokouksessa, ovat ulkopolitiikkaa. Miettikääpä nyt, ei sinne ihan pikku asioita viedä. Ei Euroopan unionin huipputapaamisiin, Euroopan neuvoston kokouksiin viedä rekkojen mittoja eikä siellä kurkkujen kokoa katsota, vaan kyllä kysymys on merkittävistä asioista.

Minun mielestäni on suoranainen väärinkäsitys tällä hetkellä, että presidentin valtaoikeuksia pitäisi vähentää. Se ei perustu kerta kaikkiaan mihinkään, ei ainakaan kansan tahtoon. Minä ajattelisin sillä tavalla, että kansa olisi jonkin näköinen johtaja meillekin, että me yrittäisimme kansan mielipidettä jotenkin peilata. Kyllä monella on sellainen ajattelu, että me tiedämme nyt paremmin kuin kansa sen, mitä kansalle kuuluu. Mutta en minä usko, että näin on asianlaita.

Mitä tulee vielä kerran ulkopolitiikan johtajuuteen, niin kyllä minä Suomen perinteestä lähtien lähtisin siitä, että Venäjä on meille tärkeä referenssimaa. Se on se maa, joka meille kaikkein eniten merkitsee. Ei maantiede ole muuttunut tässä suhteessa. Olen monta kertaa peräänkuuluttanut Suomelta myös hyvin aktiivista Venäjäpolitiikkaa. Euroopan unioni on ollut meillä huuma ja me keskitämme kaiken huomiomme siihen. On varmasti ihan paikallaan, että kiinnitämme siihen huomiota, kun olemme uusi jäsenmaa Euroopan unionissa, mutta kyllä Venäjä meidän kannaltamme on niin tärkeä maa, että meidän kannattaisi varmaan ihan yhtä paljon seurata sen asioita ja sitä, mitä siellä tapahtuu, ja pitää huoli siitä, että meillä on myös ulkopoliitti-

nen johtajuus selvä, olipa Venäjän kehitys mikä tahansa.

Henkilökohtaisesti seuraan suurella mielenkiinnolla sitä demokratisoitumisprosessia, mikä Venäjällä tapahtui. Sillä saattaa olla jokin merkitys, mutta kysymys on pitkästä ajanjaksosta, eikä Suomessa pitäisi tällaisten lyhytaikaisten spekulaatioiden perässä lähteä presidentin ulkopoliittista johtajuutta heikentämään.

Yksi asia minulle on jäänyt myös hyvin epäselväksi. Täällä on koko ajan puhuttu, että presidentin valtaoikeuksia pitää vähentää, mutta kukaan ei ole puhunut oikeastaan eduskunnan valtaoikeuksien käytännön lisäämisestä. Otan asiasta yhden esimerkin: Monissa maissa tällä hetkellä esimerkiksi ulkoasiainvaliokunta käsittelee tärkeimmät suurlähettiläsnimitykset ja ulkoministeriön nimityskysymykset. Miksi esimerkiksi ulkoasiainvaliokunta ja eduskunta eivät voisi vaatia, että eduskunta ja sen ulkoasiainvaliokunta ... (Ed. J. Koskinen: Presidenttiä ei voi kuulla eduskunnassa!) — Ei, presidenttiä ei voi kuulla, mutta kirjeethän, ed. Johannes Koskinen, kyllä kulkevat eduskuntaan. Eikä presidentti lähde taluttamaan tänne niitä henkilöitä, jotka tulevat suurlähettiläsehdokkaaksi, kyllä he tänne ihan itsenäisesti pääsevät varmasti.

Minun mielestäni tässä olisi yksi mielenkiintoinen avaus, eli katsoa, miten esimerkiksi eduskunnan ulkoasiainvaliokunta voi lisätä vaikutusvaltaansa näissä asioissa. Monissa maissa tämä järjestelmä toimii. Esimerkiksi Amerikassa ulkoasiainvaliokunnassa hyväksytään edustajainhuoneen taholta suurlähettiläsnimitykset ja myös tärkeimmät ulkoministeriön nimitykset. Jos kuitenkin tällaisessa minun mielestäni varsin demokraattisessa maassa tämä järjestelmä toimii, niin minkä vuoksi se ei voisi Suomessa toimia?

Kun koko ajan puhutaan siitä, että presidentin valtaa pitää vähentää, niin mihin se valta menee, tuleeko se eduskuntaan? Oletteko te tosissanne sitä mieltä, että kansanedustajat nyt saavat jotain valtaa lisää, vai siirtyykö se puoluejohtajille? Minulla on sellainen kuva, että esimerkiksi mitä pääministerin nimitysoikeuteen tulee, niin tuleeko se tosiaan kuin tyhjästä hatusta se nimi tänne ja edustajat Helle, J. Koskinen ja Elo saavat ihan vapaasti vain ryhtyä miettimään, olisiko se joku meistä tai mahdollisesti meidän ulkopuoleltamme, joka nimitetään pääministeriksi. Kyllä me tiedämme, tämä peli pelataan kabineteissa, ei sitä tässä suuressa salissa pelata. Tuossa ulkoovella tulee joku kertomaan meille, kun kysymme, mikä se nimi onkaan — meillä on hyviä kokemuksia monista nimityskysymyksistä — että se on sen ja sen niminen. Eli kyllä minusta tässä on hyvin paljon utopistista ajattelua, joka ei lepää realismin pohjalla tälläkään hetkellä, että yksittäiset kansanedustajat tosiaan voisivat olla päättämässä tästä asiasta. Se lisää puoluejohtajavaltaa; siitäkin voidaan keskustella, se voi olla askel demokraattiseen suuntaan, mutta kyllä minulla on se kuva, että eihän Suomea voi hallita, ei yksikään presidentti voi tätä maata hallita eikä myöskään pääministeriä nimittää ilman eduskunnan enemmistön tahtoa.

Kun ed. Nikula puhui esimerkiksi vuoden 1987 kokemuksista, niin vielä kerran palaan siihen aikaan. Oli siis selvää se, että Suominen, Taxell ja Väyrynen olivat sopineet porvarihallituksen muodostamisesta jo vuoden 1987 vaalien jälkeen. Hallituksen muodostamistehtävä annettiin Harri Holkerille kokoomuksen entiselle puheenjohtajalle. Totta kai, jos kokoomus olisi tosissaan halunnut porvarillisen hallituksen, niin varmasti tähän maahan olisi syntynyt porvarillinen hallitus. Mutta yhteenottoa presidentin kanssa haluttiin välttää. Tällaista voimainmittelyä ei kukaan halunnut presidentin kanssa, koska toisaalta tiedettiin myöskin presidentin tahto. Mutta se olisi ollut hyvin mielenkiintoinen koe. Olisiko todella käynyt niin, että puolueiden tahdon vastaisesti oltaisiin nimitetty hallitus presidentin tahdon mukaisesti? Se olisi ollut hyvin mielenkiintoinen koe, mutta sitä ei haluttu tehdä, koska kokoomus sitten mukautui Harri Holkerin johdolla tapahtuneisiin hallitusneuvotteluihin ja unohdettiin kaikki kassakaappisopimukset, jotka oli tehty. Sinänsä kassakaappisopimusten demokraattisuudesta tietysti voidaan hyvin vahvasti keskustella.

Ihan lopuksi, rouva puhemies, tässä tietysti voidaan miettiä kaikkien motiiveja tässä valtiosääntöuudistuksessa, presidentin valtaoikeuksia vähentämisessä. Minun mielestäni sosialidemokraattinen puolue on näissä asioissa yleisesti ottaen toiminut varsin linjakkaasti. Olkoonkin, että meillä on varmasti erilaisia näkemyksiä, niin me emme ole niitä mihinkään taktisiin näkökohtiin sitoneet. Sen sijaan en ole varma, että tässä uudistuksessa esimerkiksi keskustalla ja kokoomuksella on ihan täysin puhtaat jauhot pussissa. Jos esimerkiksi presidenttinä olisikin Elisabeth Rehn, niin en ole ihan varma, että esimerkiksi Anneli Jäätteenmäki yhtä vakaasti ajaisi presidentin valtaoikeuksien pienentämistä kuin hän nyt tekee.

———

Ed. Lax merkitään läsnä olevaksi.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Elolla oli oikein into päällä puhuessaan, mutta valitettavasti minulle tuli kyllä mieleen se, että ed. Elo ei ole nyt tarpeeksi tutustunut tähän aihepiiriin. Muun muassa tässä paketissahan on nyt juuri ulkoministeriön hallintolaki mukana, joka toisi sinne sitä parlamentarismia, mitä tuossa äsken kaipasitte, tietyllä tavalla. Ei tosin sillä mallilla mitä esititte.

Vastaavasti tässä oli muutamia muita kohtia, jotka osoittavat kyllä enemmänkin sen, että ed. Elo ihannoi presidenttivaltaista järjestelmää. (Ed. Elo: Perinteet ja historia!) Minä en voi ymmärtää, miten meidän tulisi siirtyä siihen suuntaan. (Ed. Elo: Miksi ehdotitte suoraa kansanvaalia?) — Siitä pitikin sanomani. Kun eduskunta päätti tästä niin sanotusta suorasta kansanvaalista — eihän se ole mikään kansanvaali vaan se on suora presidentinvaali, ei siinä kansaa valita — niin asiantuntijat totesivat juuri, että tämä vaali tuo presidentille lisää valtaa ja jotta emme siirtyisi presidenttivaltaiseen järjestelmään, sitä pitää tasapainottaa siirtämällä presidentin tiettyjä valtaoikeuksia valtioneuvostolle ja osin eduskunnalle. Tästä nähdäkseni eduskunta oli hyvin yksimielinen. Tämä oli täysin tietoinen teko. Me emme halunneet silloin siirtyä presidenttivaltaiseen järjestelmään, vaan halusimme pitää tämän tasapainossa. Nyt tästä tasapainottamisesta on kysymys, mutta kun se kaatuu nyt tässä.

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Elolle haluaisin todeta, että minun kantani tässä asiassa ei ole riippuvainen siitä, kuka maassa on presidenttinä. Voin todeta, että olin jäsenenä Tiitisen komiteassa. Siinä otettiin muun muassa kantaa siihen, onko se pääministeri, joka pääsääntöisesti edustaisi Suomea EU:n huippukokouksissa. Olin sitä mieltä, että se olisi pääministeri. Tämä kannanotto Tiitisen komiteassa tehtiin siinä vaiheessa, kun emme tienneet kuka on presidenttinä ja näytti ehkä enemmän siltä, että se olisi Rehn. Kanta oli kuitenkin se, mikä silloin otettiin, ja se on pysynyt johdonmukaisesti.

Olisin halunnut todeta ed. Elolle vielä siitä, kun puhuitte, että on kansanvallan halveksimista jos eduskunta valitsee pääministerin. Minä uskon, että kun Suomen kansa menee eduskuntavaalien aikaan vaaliuurnille ja valitsee kansanedustajia, sillä on sellainen luulo, että meillä eduskunnalla on täällä jotakin valtaa, kun pääministeriä valitaan. Valitettavasti meillä ei sitä kyllä kovin paljon tänä päivänä ole, vaan me katsomme ja kuulostelemme ja luemme hyvin paljon lehdistä mitä tapahtuu.

Sitten kun hallituksen luottamuksesta, kun se on jo muodostettu, tullaan täällä äänestämään, niin silloin meillä on jotakin sananvaltaa, mutta puuttuminen hallituksen kokoonpanoon on silloin paljon vaikeampaa kuin jos me voisimme täällä avoimesti äänestää pääministerin henkilöstä. Silloin me emme voi mennä kenenkään selän taakse, vaan me otamme henkilökohtaisesti kantaa, jokainen edustaja siihen, ketä me kannatamme pääministeriksi. Se ei ole silloin kabinettipolitiikkaa eikä kähmintää vaan se on avointa kansanvaltaa.

Ed. R y h ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdestä asiasta olen ed. Elon kanssa samaa mieltä. Hän sanoi, että kun presidentin valinta siirtyi suoraksi kansanvaaliksi, niin se lisäsi presidentin valtaa. Näinhän tapahtui. Juuri siitä syystä, aivan kuin ed. Helle jo edellä selosti, on tärkeätä, että parlamentin valtaa lisätään.

Mutta vallasta ed. Elolla, kokeneella parlamentaarikolla, on merkillinen käsitys, kun hän sanoi, että jos presidentiltä viedään valtaa, niin silloin vähennetään kansanvaltaa. Hallitusmuodossa ei sanota kyllä niin, että valta Suomessa kuuluu presidentille, vaan siellä sanotaan, että valta kuuluu kansalle, jota edustaa salaisilla, suhteellisilla ja niin edelleen vaaleilla valittu eduskunta. Se on parlamentarismia, että eduskunta käyttää valtaa. Se on myöskin parlamentarismia, että pyritään vähentämään presidentin valtaa.

Ed. J ä ä s k e l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Ed. Elo piti paitsi eloisan myös ansiokkaan ja mielenkiintoisen puheenvuoron. En puutu sen sisältöön muilta osin kuin korjatakseni yhden pienen virheen.

Hän varmaan muistaa asioita yhtä hyvin kuin minä, mutta saattoi tulla pieni muistivirhe. Hän mainitsi erään puolueen, joka olisi 72 saanut huonomman tuloksen kuin 70. Ne olivat kyllä muistaakseni yhtä suuret tulokset tuon puolueen osalta. Sen sijaan voinee todeta, että edustamani puolueen muutos oli kyllä ehkä suurin niissä vaaleissa. Se nelinkertaistui kokonaisesta yhdestä kokonaiseen neljään edustajaan.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Elon puheenvuorossa oli ehkä noin historiallisesti ilahduttavaa se, että hän vielä piti tätä sosialidemokraattien mallia hengissä, että presidentti tulisi valita eduskunnassa. Siitä kunniamaininta. Muuta johdonmukaisuutta siitä ei paljon löytynytkään.

Tämä eduskunnan hajotuskysymys on mielenkiintoinen. Ed. Elo totesi, että se on täysin kuollut kirjain. Minä en olisi aivan samaa mieltä siitä. Esimerkiksi nykyinen hallitus saattaa jo ensi keväänä ajautua siihen tilanteeseen, että työttömyysongelman syvyys kaataa hallituksen, minkä jälkeen voi maahan syntyä esimerkiksi vähemmistöhallitus tai peräti virkamieshallitus. Ja esimerkiksi tällaisen vähemmistöhallituksen eteen voi hyvinkin tulla tilanne, että ongelmien ratkaisemiseksi sen, vähemmistöhallituksen, pääministeri tekee presidentille esityksen eduskunnan hajottamisesta ja näin presidentti toteuttaa sen.

Meillä ei ole aina tällainen poliittinen enemmistöhallitus kuin on tällä hetkellä. Tällaisia tilanteita varten on aivan hyvä, että on tämä hajotusoikeus olemassa. Se ei ole pelkkä kuollut kirjain, niin kuin ed. Elo totesi.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Louekoski.

Ed. Elo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Minusta tässä on jonkinlainen näköharha esimerkiksi ed. Helteellä ja eräillä muilla, kun on kysymys suorasta kansanvaalista. Toisaalta te sanotte, että automaattisesti valta lisääntyy. Eihän valta lisäänny automaattisesti, jos eduskunta ottaa koko ajan valtaoikeuksia pois. Päinvastoin petetään kansaa, annetaan kansalle se kuva, että te olette saaneet todella valita merkittävän henkilön, ei mitään representatiivista figuuria, vaan oikein todellisen vaikuttajan, ulkopolitiikan johtajan. Nyt kuitenkin te sanotte, että ei, otetaan pois nämä valtaoikeudet. Ei valta synny itsestään, jos eduskunta päättää toisella tavalla. Minusta tässä on selvä näköharha ja väärinkäsitys olemassa.

Ed. Jäätteenmäelle haluaisin todeta, että en ole ihan varma, sanoinko minä, että on kansanvallan halveksimista pääministerin valinnan siirtäminen eduskunnalle. Mutta olen kuitenkin sitä mieltä, toistan sen vielä, että minä en usko, että yksittäiset edustajat todellisuudessa pystyisivät itsenäisesti päättämään sitä, kuka on heidän pääministeriehdokkaansa, vaan kyllä se edelleenkin olisi puoluejohtajien käsissä ja ilmeisesti edelleenkin puoluejohtajat keskenään sopisivat siitä, mitkä puolueet tulevat hallitukseen. (Ed. Korkeaoja: Älkää yleistäkö, jos teillä on näin!) — Jos saisin kuitenkin, ed. Korkeaoja, jatkaa. Tässä on nimittäin hyvin vähän aikaa.

Ed. Ryhäselle haluan todeta vielä sen, että valta todella kuuluu kansalle. Mutta silloin kun esimerkiksi perustuslain tämä kohta on kirjoitettu, presidenttiä ei valinnut kansa suoraan. Kyllä presidentti on hyvin tärkeä tekijä tässä suomalaisessa valtakolmiossa eduskunnan, hallituksen ja presidentin välillä.

Kun ed. Kankaanniemi haluaa vähän rikkiviisaasti todeta, että voi olla, että nykyinen hallitus hajoaa, niin kyllä ed. Kankaanniemi lähti edellisestä hallituksesta pakoon, koska tilanne oli vaikea. Sitä paitsi, todella muuten, se on minun viestini, kun viime kaudella ei eduskuntaa hajotettu, niin ed. Kankaanniemen toteamus tuntuu aika oudolta. Se oli kuollut kirjain. Silloin olisi pitänyt hajottaa eduskunta.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! On erinomaisen hyvä asia, että tämä lakiesitys täällä eduskunnassa kaatuu. Olen ollut sitä mieltä aina, niin kauan kuin tässä talossa olen ollut, niiden valtaoikeuksien osalta, joista nyt on kysymys. Sen sijaan aikanaan, kun käsiteltiin presidentin valtaoikeuksia ja edustuksellisuutta Euroopan unionin suuntaan, olin toisella kannalla, koska Euroopan unionin kenttä oli tuonut aivan uuden vallankäytön alueen. Olen sanonut tuhansia kertoja, että se on sisäistä ulkopolitiikkaa tai ulkoista sisäpolitiikkaa. Eli siihen suuntaan olin sitä mieltä, että pääministerin edustuksellisuus olisi ollut paikallaan.

Tämä lakiesitys, joka nyt on käsiteltävänä, on kulkenut aika pitkän tien. Siellä on kyllä myös komiteanmietintöjä ja varmasti älykkäiden ihmisten tekemää työtä, mutta siellä on myös erilaista kaupankäyntiä, niin kuin tiedetään. Yhtenä osana tämän lain esille tuomisessa ovat olleet loppujen lopuksi henkilöiden väliset valtataistelut omalta osaltaan, menemättä nyt nimeämään, ketkä nämä henkilöt ovat. Tällainen näkemys minulla tästä asiasta on. Joka tapauksessa on erinomainen asia, että asia kaatuu ja toivottavasti mahdollisimman pitkäksi aikaa.

Herra puhemies! Aikanaan perusteltiin tämän lain tarpeellisuutta sillä, että tasavallan presidentti suoralla kansanvaalilla valittuna saa niin

mahdottoman suuren vallan suoraan kansalta. Tämä on virheellinen näkemys minun mielestäni sikäli, että ei tämä ole konkreettista, käsin kosketeltavaa valtaa, mikä tällä tavalla saadaan. Se on tietyllä tavalla abstraktia tai symbolista valtaa, jota ei voi konkretisoida käytännössä sillä tavalla. Tietysti tasavallan presidentti tuntee olevansa erinomaisen arvostettu ja tuntee olevansa vahvoilla, koska kansa on hänet valinnut. Mutta hän ei voi tätä valtaa käyttää muuta kuin yleisötilaisuuksissa, joissa hänelle ehkä taputetaan hiukan enemmän juuri meidän valitsemanamme presidenttinä.

Näin ollen on mielestäni käsittämätöntä, että peläten tällä tavalla kasvanutta tasavallan presidentin valtaa pyritään sitä vähentämään poistamalla tasavallan presidentin vallankäytön instrumentteja, siis niitä lainsäädännöllisiä alueita, joiden perusteella hän voi valtaansa käyttää. Minun mielestäni tällainen on aivan mieletöntä. Eli jos presidentti saa abstraktia tai symbolista valtaa suoralla kansanvaalilla, niin otetaan ne vallankäytön elementit pois, että hän ei voi muka käyttää tätä valtaa. Eikö tämä ole aivan mieletön asia? Ainakin minun mielestäni, ja se riittää minulle, kun se on minun mielestäni mieletön.

Mitä tulee ylimpien valtioelinten vallan tasapainottamiseen, sekin on mieletön ajatus. Ei sellainen vallankäyttö toimi, varsinkaan jos vallankäytön alueet ovat jonkin verrankin päällekkäisiä. Se on aivan sama kuin olen sanonut, että talossa täytyy olla isäntä, jotta se hyvin menestyisi, riittää isäntärenkikin. Mutta jos on viisi renkiä, joilla jokaisella on samanlainen valta, niin sellainen talo ei menesty koskaan, ellei siellä ole niin vankka emäntä, että pitää rengitkin kurissa. Tämä asia on mielestäni tällä tavalla. Vallan tasapaino on abstrakti ja hienosteltu ajatus, jolla ei ole paljon käytännön merkitystä.

Tämä taloko olisi muka päätöksenteossa ylimpänä ja kantaisi vastuuta? Tämä talohan ei pysty tekemään mitään päätöksiä käytännössä muuta, mitä poliittisen johdon taholta sanotaan, se tehdään täällä. Vastuutahan tällainen kollegio ei tunne koskaan, korkeintaan eduskuntaryhmien puheenjohtajat kärkimiehinä jonkun verran voivat tuntea tai kantaa vastuuta, mutta edustajilla Aittoniemi, Korkeaoja ja Elo ei paljon ole vastuuta siitä, mitä täällä päätöksissä tehdään. Tämä on aivan turhaa luulottelua.

Herra puhemies! Tässä ei ole kulunut vielä viittäkään minuuttia eikä paljon enempää saa mennäkään. Mutta pääministerin valinnasta, kun puhutaan, että tämä talo sen valitsisi eikä tasavallan presidentti olisi kuin työnjohtajan tehtävissä, niin kuin tällä hetkellä. Uskotteko te, arvoisat kansanedustajat, että jos tämä eduskuntasali olisi valinnut pääministerin, niin edellisen neljän vuoden aikana se olisi ollut joku muu kuin Aho, tai että nyt se olisi joku muu kuin Lipponen? Ei, kyllä se on aivan sama lopputulos, jos se tapahtuu presidentin johdolla, mutta siinä on johtaja, joka johtaa prosessia, eikä se häivy täällä, niin kuin sanotaan, saunakabinetteihin tai muualle ja touhuta täällä, vaan se homma on presidentin johdossa. Siinä on alkukiemuransa, ja sen jälkeen me tiedämme hyvin tarkkaan ennakkoon, kuka kutsutaan presidentin puheille, että hän saa hallituksen muodostamisen omaksi tehtäväksi.

Näin ollen näillä esityksillä ei ole muuta tehty kuin pahaa hallaa, eivätkä käytännön toimet olisi muuttuneet miksikään. On suuri onnen päivä, koska tästä nyt sitten äänestetäänkin, kun menee nurin tämä homma, ihan suomalaisen yhteiskunnan kannalta.

Ed. J. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi tapansa mukaan tarkasteli hyvin mielenkiintoisella tavalla presidentin valtaoikeuksia ja vallankäyttöä. Toteaisin vain sen, että isäntä pitää minunkin mielestäni talossa olla, mutta isäntää ei pidä vaivata kaikkiin asioihin. Toiseksi, hyvässä talossa on erinomainen tasapaino isännän ja emännän välillä.

Ed. Elon puheenvuoroon sen verran, koska en silloin saanut vastauspuheenvuoroa, että odotin mielenkiinnolla, tuleeko ed. Elon puheenvuoron lopussa esitys hallitusmuodon muutokseksi 1 ja 2 §:n kohdalta, 1 §:ään maininta kuningaskunnasta ja 2 §:ään esitys siitä, että valta Suomessa kuuluu kansalle ja presidentille. Sitä olisi voinut ed. Aittoniemi tietysti kannattaa.

Ed. Viinanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korkeaoja (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minusta sekä ed. Aittoniemi, ryhmätoverini, että ed. Elo, satakuntalainen kansanedustaja kuten minäkin, ovat jääneet ajatuksissaan menneeseen aikaan kiinni eli siihen tilanteeseen, kun Suomi ei ollut EU:n jäsen. Tänä päivänä päätöksenteko tapahtuu EU-prosessissa monelta osin, niin kuin tiedetään, ja sillä tavalla, kuin tiedetään, että meidän edustajamme käytä-

vissä neuvotteluissa joutuu sitoutumaan sellaisiin päätöksiin, jotka sitten eduskunnan omalta osaltaan on toimeenpantava. On hyvin selvää, että järjestelmä voi toimia kunnolla vain sellaisessa tilanteessa, että se henkilö, joka neuvottelee EU:ssa ja sitoutuu joihinkin päätöksiin, on henkilö, joka vastaa myös toimeenpanosta lainsäädäntötasolla. Se on pääministeri, joka käy neuvotteluja ja eduskunnan luottamusta nauttivana henkilönä tuo esityksen eduskunnalle, eduskunta tekee asiasta lainsäädäntöä koskevat päätökset, tai jos tämä ei vastaa eduskunnan tahtoa, eduskunta voi vapauttaa pääministerin tehtävistään.

Homma ei toimi luontevasti niin, että se, joka neuvottelee, menee omaan presidentinlinnaansa ja jää odottamaan, että toinen valtioelin rupeaisi toteuttamaan sitä, mikä on EU-neuvotteluissa neuvoteltu ja mihin on sitouduttu. EU-aikana asioiden hoitaminen edellyttää toisenlaista päätöksentekojärjestystä kuin entisessä ajassa.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Joko ed. Korkeaoja ei ollut silloin paikalla tai sitten hän ei tosiaan lainkaan kuullut sitä, mitä minä sanoin koskien Suomen ja Ranskan perinteitä. Meillähän on samanlainen presidentin vaalitapa, presidentin valtaoikeudet ovat olleet tähän asti suurin piirtein samanlaiset. Ed. Korkeaoja, ranskalaiset, pitkäaikainen kulttuurikansa, demokratian perinteet syvällä maaperässä, ranskalaiset eivät ole tehneet mitään ongelmaa tästä. Chirac osallistuu siellä huippukokouksiin. Miten ranskalaiset pystyvät tällaisen ongelman ratkaisemaan, mutta me suomalaiset emme sitä pystykään ratkaisemaan?

Ed. Korkeaoja on tässä täysin harhateillä. Ei EU-jäsenyys ole ulkopoliittisessa päätöksenteossa tehnyt oikeastaan sitä eikä tätä. Presidenttihän johtaa ulkopolitiikkaa. Toivoisin, että ed. Korkeaoja miettisi asiaa.

Haluan vielä kerran sanoa, että Ranska ja Suomi ovat vertailukelpoisia. Muut EU-maat eivät ole vertailukelpoisia, koska Saksassa ja Italiassa, Irlannissa, monessa muussa maassa on aivan erilainen presidentin asema ja perinteet ovat erilaiset tässä suhteessa.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Korkeaojan kanssa olen toki samaa mieltä, niin kuin puhujakorokkeelta sanoin, silloin kun on kysymys Suomen edustuksellisuudesta Euroopan unionissa, jos käsitin hänen puheensa oikein. Minäkin lähden siitä, että se on pääministerin tehtävä, koska se on uusi vallankäytön kenttä. Mutta tässä asiassa on kysymys presidentin sisäpolitiikkaan liittyvistä oikeuksista, puhtaasti niistä oikeuksista, ja tässä olen sitä mieltä, kuin äsken sanoin.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Elon Ranskaa ihannoivan puheenvuoron johdosta totean vain, että minun muistikuvani Ranskan poliittisesta historiasta on se, että kenraali de Gaulle teki tietynlaisen vallankaappauksen, josta lähtien presidenttivaltainen järjestelmä siellä on vallinnut.

Ed. K a n k a a n n i e m i : Arvoisa puhemies! Suomen liityttyä Euroopan unioniin ja jo edellistenkin hallitusten päästettyä markkinavoimat maassa valtaan meillä on sitä valtaa hyvin vähän, jota todella voidaan nyt siirrellä paikasta toiseen. Nyt käydään keskustelua näiden vallanrippeiden jaosta eri valtioelinten kesken.

Ed. Elo ei ole tainnut huomata sitä, mitä tuo Euroopan unioniin liittyminen todella viime vuodenvaihteessa merkitsi. Sehän teki nimenomaan ongelman siinä suhteessa, että monista sisäpolitiikkamme kysymyksistä tuli ulkopolitiikan kysymyksiä. Kun presidentti hoitaa ja johtaa ulkopolitiikkaa, tässä suhteessa tilanne on aika hankala eikä ollenkaan niin yksinkertainen kuin ed. Elo moneen kertaan toi esille.

Arvoisa puhemies! Nyt näyttää käyvän niin, että valtaoikeuksia koskevan lakipaketin osalta monet tarpeelliset muutokset ovat jäämässä valtapolitiikan jalkoihin ja nimenomaan sosialidemokraattien toimesta. On toki myönnettävä, että sosialidemokraatit ovat olleet tämän esityksen käsittelyn yhteydessä tähän asti ja tänä päivänä ja ehkä loppuun asti johdonmukaisia. He ovat jättäneet vastalauseen, he ovat vastustaneet silloin 14. helmikuuta tänä vuonna kolmannessa käsittelyssä paketin hyväksymistä ja nyt ovat saaneet tahtonsa läpi myös siinä, että hallitusohjelmaan on kirjoitettu, että paketti hylätään. Näin valitettavasti taitaa olla käymässä. Sanon "valitettavasti" — tai se ei nyt tietysti kovin ratkaiseva tekijä ole mutta toki politiikan uskottavuuden kannalta — sen tähden, että itse olin lakipaketin hyväksymisen kannalla. En pidä kaikkia kohtia siinä parhaina mahdollisina, mutta kokonaisuudessaan näitä muutoksia on syytä kuitenkin kannattaa ja mielestäni nämä tulisi hyväksyä.

Sosialidemokraatit ovat todellakin sillä kannalla, jolla olivat viime talvena. Päinvastoin on

käynyt vasemmistoliitolle. Ed. Helle puolusti uudistuksen hyväksymistä mutta ilmoitti äänestävänsä ja on sitoutunut tietysti hallitusohjelman myötä tähänkin vastentahtoiseen toimenpiteeseen, niin kuin vasemmistoliitto on melkein kaikessa muussakin tänä syksynä tehnyt.

Edelleen kokoomus tietysti toiseksi suurimpana hallitusryhmänä on nyt kuitenkin alistunut sosialidemokraattien tahtoon tässä asiassa ja on hylkäämässä sen, mitä vajaa kymmenen kuukautta sitten oli hyväksymässä ja edellisessä hallituksessa valmistelemassa ja läpi viemässä.

Samalla tavalla menettelevät vihreät ja ruotsalainen kansanpuolue. Tämä on sikäli ikävää, että tällainen epäjohdonmukaisuus vie uskottavuutta eduskunnalta, poliittiselta järjestelmältämme ja siltä, että näitä asioita tehtäisiin todella harkiten, kansan tulevaisuutta ajatellen. Jos harkittaisiin asiaa varsinkin lepäämässä olevan lainsäädännön osalta loppuun asti, eduskunnassa ryhmät menettelisivät tällaisessa asiassa johdonmukaisesti.

Nimenomaan on syytä korostaa säätämisjärjestyksen alkuperäistä ideaa siltä osin, että tämä on edellisillä valtiopäivillä ennen vaaleja hyväksytty lepäämään, jolloin se on ollut vaalikentillä ikään kuin vaalityön kohteena. Käytännössä ei ehkä näin ole erityisesti ollut tämä asia, mutta periaatteessa näin on, ja silloin sama linja pitäisi olla vaalien jälkeen puolueilla ja eduskuntaryhmillä tällaisessa asiassa. Näin ei nyt todellakaan ole kokoomuksen, vasemmistoliiton, vihreiden ja ruotsalaisen kansanpuolueen osalta, vaan ne ovat kääntämässä sosialidemokraattien painostuksesta tarpeettomasti kantaansa, koska kahden kolmasosan enemmistö löytyisi ilman demareitakin, vaikka kunnioittamani ed. Aittoniemi onkin tällä linjalla, jolla ovat sosialidemokraatitkin. Niin kuin äänestyskartta 14. helmikuuta osoittaa, ed. Aittoniemi on silloinkin äänestänyt esitystä vastaan ja tekee niin tietysti nytkin. Hän on siinä kunnioitusta herättävän johdonmukainen.

Edustaja-ministeri Alho oli esityksen hyväksymisen kannalla muistaakseni ainoana sosialidemokraattina viime talvena. En tiedä, kun hän ei ole paikalla, mitä mieltä hän tulee nyt olemaan, kun tästä äänestetään. Ymmärtääkseni hän perustuslain hyvin tuntevana saattaa jopa pysyä johdonmukaisena siinä suhteessa kuin hän on ollut aikaisemminkin, mutta saa nähdä, mitä ministerinsalkku on vaikuttanut. (Ed. Elo: Ed. Kankaanniemi tietää, mitä se vaikuttaa!) — Niin, voin oikeastaan todeta kokemuksesta, että minä jätin hallituksen silloin, kun tilanne ajautui siihen, että en voinut tukea hallituksen virheellistä politiikkaa. Se on johdonmukaista, ja näin tulisi silloin tehdä, kun on perustellusti eri mieltä asioista. Tänä syksynä näin ei ole näköjään tapahtunut vaan ryhmät ovat repeilleet ja muuta tällaista, mutta se siitä.

Arvoisa puhemies! Käsiteltävänä olevaan lakikokonaisuuteen sisältyy muutakin kuin pääministerin valinta ja kysymys hallituksen muodostamisesta. Perusasia on se, että eduskunnan asemaa ylimpänä valtioelimenä pyritään vahvistamaan ja valtaa, vallanrippeitä siirtämään nimenomaan presidentin valtapiiristä eduskunnan suuntaan. Mielestäni tämä on aivan oikea suunta. Tämä on vanha sosialidemokraattinenkin tavoite. Tämä on mielestäni aivan oikea tänäkin päivänä.

Kuitenkin vielä meillä säilyy tämänkin uudistuksen jälkeen vahva presidentti. Hänellä on edelleen ulkopoliittinen valta käsissään erittäin laajasti. Hänellä on osuus valtioneuvoston muodostamiseen. Hänellä on keskeinen vaikuttamismahdollisuus lainsäädäntöön. Hänellä on pääministerin esityksestä eduskunnan hajottamisen oikeus. Edelleen hänelle jää myös virkamiesten nimittämisoikeutta aika laajasti. Hänelle jää siis yhtenä henkilönä aika merkittävä valta tässä maassa sen lisäksi, että hänellä tietysti on muuta valtaa kuin tällaista lainsäädännön kautta tulevaa.

Mielestäni ulkopoliittinen valta ja johto pitääkin olla presidentillä keskeisesti käsissään. Se on ainakin kriisiaikoina kansan etu ilman muuta, mutta sisäpoliittista valtaa pitää siirtää presidentiltä eduskunnalle, niin kuin silloin aiemmin jo hyväksyttiin pontena, kun presidentin valinta tehtiin suoran kansanvaalin kautta tapahtuvaksi. Tässä suhteessa lakiesityksen kaatuminen nyt on valitettavaa. Olisi ollut syytä saada tämä mahdollisimman pikaisesti voimaan tässä muodossa, ja siksi kannatan sitä, että lakiehdotus hyväksyttäisiin, eikä niin kuin valiokunta esittää, hylättäisi.

Arvoisa puhemies! Vielä muutama asia muusta sisällöstä. Ensinnäkin muistan lähetekeskustelun aikoihin noin vuosi sitten kiinnittäneeni huomiota lakiesityksen sisällöstä nimenomaan asetuksen antamiseen. Nykyisinhän asetukset antaa tasavallan presidentti, ja tässä esityksessä siirretään asetuksenantovaltaa valtioneuvostolle, jollei presidenttiä tai ministeriötä ole erikseen valtuutettu antamaan asetusta.

Nyt meille tulisi kolmimuotoinen asetusmenettely, jos tämä tulisi hyväksytyksi. Olisi presi-

dentin antamia asetuksia, valtioneuvoston antamia asetuksia ja olisi ministeriöiden antamia asetuksia. Mielestäni tässä suhteessa valiokunnan olisi pitänyt harkita ainakin noita nimityksiä niin, että olisi selvästi nähty, millä tasolla mikäkin annettu asetus on. Ehkä sillä käytännössä ei ole valtavan suuri merkitys, mutta periaatteessa olisi selkeyttä tällaisessa tilanteessa ollut syytä korostaa.

Arvoisa puhemies! Mitä vielä tulee pääministerin nimitystä koskevaan menettelyyn, muutos, joka sisältyy esitykseen, ei nykyiseen verrattuna ole valtavan suuri muutos todellisuudessa. Tälläkin hetkellä, niin kuin viime keväältä muistamme, kun hallitus oli muodostettu, välittömästi, niin kuin nyt jo lakikin edellyttää, pääministeri toi ohjelmansa luottamuslauseäänestykseen eduskuntaan. Jos ei sitä olisi tehty, niin kuin aikaisemmin ei tapahtunut, eduskunnassa tuli välikysymys melko nopeasti, jolloin hallituksen luottamus punnittiin ja näin tuli mitattua se tuki, joka hallituksella on eduskunnassa.

Nyt mennään tietysti sikäli askel eteenpäin, että jo ennen kuin hallituksen muodostaminen lähtee käyntiin, eduskunta valitsisi pääministeriehdokkaan. Tässä ehkä SDP:n pelko onkin, joka on mielestäni turha, mutta ymmärrän sen poliittis-taktisista syistä. Sosialidemokraatit haluavat varmistaa, että eduskunta ei pääse valitsemaan pääministeriä vaan että se tapahtuu puoluetoimistossa, puoluekoneistossa, ja ainakin niin kauan kuin presidentti on suopea, silloin se varmasti tapahtuu vanhemmalla systeemillä sen koneiston tahdon mukaisesti.

Tämä on juuri oleellinen kysymys. Tämä pitäisi estää, ettei se tapahdu jonkin puolueen koneistossa, vaan sen tulisi tapahtua eduskunnassa. Hämmästelen sitä, että sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä ei tätä mallia hyväksy ainakaan nyt tässä muodossa, koska nimenomaan se korostaisi ryhmän asemaa puoluekoneiston aseman kustannuksella. Mielestäni se olisi tervettä, ehkä nyt vähän entisenä puoluejohtajana haluan sanoa, että olisi ihan hyvä, että puoluekoneistolta valta siirtyisi eduskuntaan, jonka sentään on valinnut kansa laajasti, ja näin tapahtuisi todella kansanvallan kehitystä niitten pienten rippeitten osalta, joita todella meillä enää jäljellä on.

Arvoisa puhemies! Todellakin kannatan sitä, että tämä lakipaketti hyväksytään.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kaksi tarkennusta ed. Kankaanniemen puheenvuoroon.

Hän totesi puheensa keskivaiheilla, että kysymyksessä on uudistus, joka siirtäisi valtaa tasavallan presidentiltä eduskuntaan päin. Mutta kuten puheenvuoron loppuosastakin kävi ilmi, kysymys on siitä, että pääasiassa valtaa siirrettäisiin valtioneuvostolle eli ministeristölle tai ministereille. Ainoastaan pääministerin valinta olisi eduskunnalle tulevaa valtaa. Mutta oleellista on, että valta siirtyisi sellaisille elimille, jotka ovat poliittisessa vastuussa suoraan eduskunnalle.

Toinen tarkennus siihen, kun ed. Kankaanniemi totesi, että EU-jäsenyyden myötä sisäpolitiikasta tuli ulkopolitiikkaa. Tämän oikaisemiseksihan juuri viime vuoden lopussa hyväksyttiin hallitusmuodon muutos, muun muassa hallitusmuodon 33 a §, joka merkitsisi toteutuessaan täysin sitä, että kaikki EU-asiat ovat nimenomaan valtioneuvoston asioita, mutta tätä pykälää tulkitaan nähdäkseni nyt toisin kuin eduskunta silloin sen kirjoitti.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Pari huomautusta ed. Kankaanniemen puheenvuoron johdosta.

Ensinnäkin mitä tulee presidentin vaalitapaan, siihen että se on siirretty kansalle, se on tietysti selvä asia, kuten olen moneen kertaan yrittänyt vakuuttaa, että kysymys on silloin presidentin aseman vahvistumisesta. En ymmärrä tosiaan sitä, että presidentin valtaoikeuksia nyt pyritään pienentämään. Olen ehdottamassa sitä, että jos tätä halutaan, eduskunta valitsisi presidentin. Uskaltaisiko ed. Kankaanniemi ehdottaa nyt tässä tilanteessa, että Suomen kansa tosiaan suostuisi siihen, että eduskunta valitsisi presidentin, kun kansa on tämän valintaoikeuden itselleen saanut? Minusta niiden, jotka haluavat presidentin valtaoikeuksia pienentää, pitäisi olla johdonmukaisia. Pitäisi samanaikaisesti pystyä ehdottamaan, että presidentti on edustuksellinen henkilö.

Mitä hajotusoikeuteen tulee, ed. Kankaanniemi jo aikaisemmin puhui siitä, ettei se ole kuollut kirjain. Haluan todeta, että jos koskaan, niin viime vaalikaudella eduskunta olisi pitänyt hajottaa. Kun maassa oli puoli miljoonaa työtöntä, kun velka lisääntyi päivittäin 100 miljoonalla markalla, olisi ollut todella sellainen tilanne. Mutta niin kuin me tiedämme, kun eduskuntaa ei viime kaudella hajotettu, tuskin nytkään. Niin huonosti ei maata enää hallita kuin viime kaudella hallittiin. Siitä varmaan kansakin tulee pitämään seuraavissakin vaaleissa huolen.

Kyllähän tosiasia on se, että ed. Kankaanniemi lähti ministerin tehtävistä valmistaakseen puoluettaan vaaleihin, joissa tuli edes jonkinlainen menestys, koska kansa oli hyvin tyytymätöntä myös ministeri Kankaanniemen toimintaan hallituksessa.

Mitä pääministerin valintaan tulee, vielä kerran korostan sitä, että ei tavallinen edustaja häntä tule valitsemaan vaan hänet valitsevat puoluejohtajat, jotka keskenään sopivat siitä, mitkä puolueet menevät hallitukseen ja mitkä puolueet jäävät oppositioon. Ei yksittäinen edustaja saa yhtään enempää valtaoikeutta.

Vielä kerran sanon sen, että jos halutaan todellista valtaa eduskunnalle, esimerkiksi sen ulkoasiainvaliokunnalle, siirretään esimerkiksi tärkeimpien ulkoasiainministeriön virkamiesten ja suurlähettiläiden valinta kontrolloitavaksi, niin kuin monissa maissa, ulkoasiainvaliokunnassa.

Ed. Kankaanniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Helle ihan oikein kyllä oikaisi vähän epätarkkaa sanontaani. Totta kai on niin, että valta siirtyy ensisijassa presidentiltä ministereille ja valtioneuvostolle, mutta ne ovat todella eduskunnan valvonnan alla, mitä taas presidentti ei luonnollisestikaan ole. EU-asioiden suhteen on myös niin kuin ed. Helle totesi.

Mitä tulee sitten presidentin valintaan eduskunnassa, niin se on siis sosialidemokraattien vanha idea, jonka te olette ilmeisesti kyllä hylänneet, kun kannatitte suoraa kansanvaalia. Kristillinen liitto oli ensimmäisenä ajamassa 70-luvulla suoraa kansan toimesta tapahtuvaa presidentin vaalia. Silloin valtiosääntökomiteassa 70-luvulla edustimme tätä linjaa. Se voidaan sieltä tarkistaa. Meidän linjamme ei koskaan ole ollut se, että presidentti valittaisiin eduskunnassa. Kansa valitkoon itselleen johtajan ja se on sillä hyvä. Lopetetaan tämä keskustelu, ed. Elo.

Mitä sitten tulee viime vaalikaudella eduskunnan hajottamiseen, niin väitän kyllä, että mitään ongelmia se ei olisi ratkaissut. Silloin piti rakentaa uudestaan se pohja, jolta tämä maa on saatu nyt taloudelliseen kasvuun, 80-luvun lopun Holkerin hallituksen hallitsemattoman, epäonnistuneen rakennemuutospolitiikan jäljiltä, kun rahamarkkinat vapautettiin ja hulvatonta elämää elettiin.

Ed. Ryhänen: Arvoisa puhemies! Täällä on paljon syytelty epäjohdonmukaisuudesta. Sen sijaan ed. Hellettä minä kyllä kiitän johdonmukaisuudesta, kun hän sanoi, että tämä esitys on huono, se on ikävä, mutta valitettavasti se tulee vain hyväksyä, vaikka olemmekin toista mieltä.

Tarkoitan tällä johdonmukaisuudella sitä, että näinhän vasemmistoliiton kaikki puhujat ovat kaikissa täällä olevissa lakiesityksissä menetelleet. He ovat nousseet säännön mukaisesti puhumaan, että lakiesitys on huono, ikävä, mutta kyllä me sen hyväksymme, kun niin on käsketty. Te sanotte, että menitte hallitukseen vaikuttamaan, mutta kerta kerran jälkeen tuo vaikuttaminen näyttää murenevan. Lakiesitys on huono, vastoin meidän tahtoamme, mutta kyllä me sen hyväksymme. En muista ainuttakaan kertaa, että vasemmistoliiton puhujat olisivat nousseet tänne pönttöön kiittelemään lakiesitystä, että tämä on hyvä lakiesitys, me kannatamme, me olemme saaneet siinä näkemyksemme julki, me olemme vaikuttaneet. Jos olen väärässä, oikaiskaa.

Ed. Elo peräänkuulutti täällä vahvaa presidenttivetoista hallintoa ja toi esimerkiksi tänne USA:n ja Ranskan. Mielestäni hän olisi kyllä lähempääkin löytänyt hyvän esimerkin eli Venäjän. Siellä on vahva presidenttivetoinen hallinto. Siellä presidentti antaa myöskin duumaa sitovat asetukset. Presidentti voi asetuksillansa tehdä itse asiassa mitä tahansa. Haluaako ed. Elo Suomen eduskunnasta duuman? Tietenkin pitkälle tuohon suuntaanhan tämä ryhmäkuripolitiikka nykyisen hallituksen aikana Suomen eduskuntaa on myöskin vienyt. Mutta tämä kehitys on mielestäni äärettömän valitettavaa.

Mitä taas tulee ylimpien valtaelinten keskinäisten suhteiden järjestämiseen ja parlamentarismin vahvistamiseen, niin se on kauaskantoinen ja tärkeä asia, eikä se saisi olla millään tapaa pintapoliittinen kysymys. Nyt siitä on kuitenkin taktisista syistä sellainen tehty.

Sosialidemokraattien pitkäaikainen tavoite, että tasavallan presidentti valittaisiin eduskunnassa ja parlamentarismia tulisi vahvistaa, on hylätty. Edellinen hallitus oli tästä kysymyksestä yksimielinen, ja näyttää olevan, että kaikki täällä tavalla tai toisella ovat edelleenkin samaa mieltä. Miksi ei nyt sitten tehdä näin? Miksi äänestetään hyvä lakiesitys nurin? Miten tässä näin kävi? Miksi kokoomus, RKP, vihreät ja vasemmistoliitto luistivat? Miksi presidentti Ahtisaari luisti vaalilupauksensa, kun hän lupasi jatkaa presidentti Koiviston parlamentarismia vahvistavaa politiikkaa ja nimenomaan myöskin tämän lakiesityksen eteenpäin viemistä? Mistä on tullut tuohon hallitusohjelmaneuvotteluun jotakin uutta

sellaista tietoa, että pitkään harkintaan perustuvat hallituspuolueiden kannat ovat täysin muuttuneet?

Tämä näytelmä on arvoton näytelmä, jonka selittely-yritykset eivät lisää millään tavalla kansalaisten luottamusta olosuhteissa, joissa Euroopan unionin vuoksi parlamentin valtaa muutoinkin kavennetaan. Korostan vielä sitä ongelmatiikkaa, josta olemme saaneet vihiä Euroopan unionista. Puoli Eurooppaa silloin tällöin nauraa Suomen edustusongelmille, kun on näitä kattausprobleemoita, kenelle katetaan ja mihin pöytään.

Suotta ed. Häkämies vetoaa laajaan yksimielisyyteen jatkossa, jos hallitusneuvotteluissa tällaisestakin asiasta sovitaan. Tämä on ennen kaikkea parlamentin asia, ei suppean klikin valtapoliittinen asia. Ed. Tarkka puhui salaliitosta. On aiheellista epäillä, että jotakin sellaista on tapahtunut. Mitä uutta tietoa, minäkin perään, hallitusneuvottelussa saatiin? Tasavallan presidentin valta asiallisesti ottaen kasvoi, kun siirryttiin kansanvaaliin. Samasta syystä pääministerin valta tulisi kasvamaan, jos eduskunta valitsisi pääministerin.

Erityisesti kokoomus ja sosialidemokraatit kinastelevat, kumpi on kääntänyt kelkkaansa enemmän. Siinä kyllä pata kattilaa soimaa ja on musta kylki kummallakin. Sosialidemokraatitkin ovat punaisen kylkensä noenneet aivan samalla tavalla kuin kokoomuskin. Erityisesti minua surettaa suorastaan RKP:n asema tässä tilanteessa. Viime päivinä olemme lehdistä lukeneet, että valtakiistassa Eurooppa-ministeri on menettänyt kaiken valtansa, jopa salkkunsa, ja matkustusoikeutensa.

Tällainen sosialidemokraattien hegemonia, ulkopoliittinen värisuora, jossa he sanelevat täydellisesti sekä hallituksen että eduskunnan politiikan, on hyvin vaarallinen ja nimenomaan epädemokraattinen ja parlamentarismin valtaa väheksyvä.

Ed. Elo: Herra puhemies! Viimeiseen ed. Ryhäsen heittoon voin todeta, että valtaahan ei saa, vaan valta otetaan. Onko ed. Ryhäsellä jotakin erityistä huomauttamista siihen, että sosialidemokraatit johtavat tämän maan ulkopolitiikkaa? Minusta pitäisi myös asioihin puuttua eikä pelkästään siihen, kuka johtaa. Ilmeisesti meillä on sosialidemokraattiset henkilöt, jotka parhaiten osaavat ulkopolitiikan johtamisen. Ainakin itse olen varsin tyytyväinen tällä hetkellä siihen.

Erityisesti haluan kiinnittää huomiota ed. Ryhäsen heittoon, joka koskee Venäjän presidentin valtaoikeuksia. Kun olen Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja, voin kertoa, että Euroopan neuvosto, joka todennäköisesti tammikuussa käsittelee Venäjän jäsenyysanomusta, on kiinnittänyt huomiota erityisesti siihen epädemokraattiseen valtasuhteeseen, joka vallitsee duuman ja presidentin välillä. Mehän tiedämme, että duuma on lähes kymmenen kertaa erottanut jo ulkoministeri Kozyrevin, mutta edelleen ulkoministeri Kozyrev on paikalla. Eli me tiedämme, että duumalla ei ole valtaa suhteessa presidenttiin.

Mutta ed. Ryhänen, kun olette kuunnelleet sitä, mitä olen puhunut, olen puhunut perinteistä ja historiasta. Venäjällä on omat perinteensä, heillä on oma historiansa, meillä on taas omat perinteemme. Itse asiassa olen sitä mieltä, mitä tulee valtaoikeuksiin, että niissäkin pitää todella edetä varovaisesti, ottaen huomioon perinteet ja historia. Minusta tuntuu, että värisokeus ja vauhtisokeus on vallannut eräät edustajat, ja molemmat haittaavat tätä. Nähdään vähän liian paljon punaista siellä missä sitä ei ole. Ja myös vauhtisokeutta näyttää ilmenevän.

Ed. Ryhänen: Arvoisa puhemies! Ei tuon enempää ed. Elolle, mutta kyllä minä näen hyvin vaarallisena sen, jos joku puolue saa täydellisen värisuoran, kuten nyt sosialidemokraatit ovat saaneet suomalaisessa ulkopolitiikassa. Minä ihmettelen sitä, miten muut hallituspuolueet ovat tähän alistuneet. Se on minun suuri ihmettelyn aiheeni.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

2) Hallituksen esitys vaaleja ja kansanäänestyksiä koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 175/1995 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 4/1995 vp
Toivomusaloite 4—7/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 4. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Asian kanssa on tehty varsin hyvää työtä, ja meillä on varmasti entistä parempi laki tässä asiassa käytössä. Itse asiassa voin todeta, että valiokunta ja aikanaan hallitus ovat tehneet myös hyvää työtä siinä mielessä, että parikin allekirjoittaneen nimeä kantavaa lakialoitetta on käytännössä hyväksytty. Eli, kun olemme esittäneet, että ennakkoäänestysaikaa vaaleissa lyhennettäisiin, niin hallitus on tämän sisältöisen esityksen tehnyt ja valiokuntakin on sen omalta osaltaan hyväksynyt. Tietysti valiokunta vähän väljästi toteaa, että lakialoite hylätään, koska hallitus on tätä jo esittänyt, mutta molempi parempi, että tulos on oikea.

Toisessa aloitteessa olemme esittäneet, että presidentin vaaleissa käytettäisiin ehdokasnumeroina toisella kierroksella kakkosta ja kolmosta ja ensimmäisen kierroksen numerot olisivat nelosesta eteenpäin. Tässä ilmeisesti hallituksen esitys on jopa parempi kuin aloitteemme esitys. Eli se, että toisella kierroksella säilytetään ensimmäisen kierroksen numerot. Tämä tietysti auttaa paitsi selkeydessä, myös painotuotepuolella vähentää kustannuksia. Joka tapauksessa viime vaalien tässä asiassa aiheuttama hieman kiusallinen tilanne on nyt teknisestikin korjattu, ettei voi missään tapauksessa tulla teoriassakaan väärinkäsityksiä.

Lisäksi, arvoisa puhemies, tulemme esittämään, että 27 §:ssä tehtäisiin pieni muutos. Tämä muutosesitys on jaettu myöskin pöydälle. Täällähän on vastalauseessa esitys, että ehdokasmäärä kunnallisvaaleissa olisi yhtä iso kuin tälläkin hetkellä. Hallituksen esitys ja valiokunnan mietintöhän on se, että ehdokkaita voisi olla puolitoista kertaa valtuutettujen määrä. Tämä asia saattaa kuitenkin varsinkin pienissä kunnissa ja pienissä ehdokasmäärissä olla turhan niukka tai turhan tiukka. Siksi tulemme esittämään 27 §:ssä, että yhteislistassa vaaliliiton tai vaaliliittoon kuulumattoman puolueen ehdokkaita saa olla enintään valittavien valtuutettujen puolitoistakertainen määrä kuitenkin vähintään 41. Eli tässä noiden pienempien kuntien vaaleissa ei olisi tuo puolitoistakertaisuus rajoitteena, vaan luku olisi siis vähintäänkin 41.

Ed. J. Leppänen: Arvoisa puhemies! Tältä paikalta muutama sana vain tähän samaan asiaan, mihin ed. Jääskeläinen viittasi. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä esitetään, että kullakin ryhmittymällä saisi olla enintään puolitoistakertainen määrä ehdokkaita. Me emme tätä ole hyväksymässä ja tulemme yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään, että tämän kahdeksannen lakiesityksen 27 §:n 2 momentti poistettaisiin.

Ed. Mikkola: Arvoisa puhemies! Mitä tulee kunnallisvaaliehdokkaitten määrään, minusta se puolitoistakertainenkin on suuri. Jos halutaan edustuksellisuutta lisätä, ihmettelen, ettei ole sanottu esimerkiksi eduskuntavaleissa, että pistettäisiin kaksinkertainen määrä valittuihin nähden.

Otetaan vaikka Turun eteläinen vaalipiiri. Siellä on 56 kuntaa. Sieltä saadaan asettaa 17 ehdokasta. Eikö siinä sitten ole paljon suurempi vaara demokratialle, että siellä on vain 17 ehdokasta. Jos määrää mietitään, niin EU-vaaleissa koko maa vaalipiirinä asetetaan 16 ehdokasta. Luulisin, että johdonmukaisuus olisi vaatinut niissä sanomaan, että on vähintään kaksinkertainen määrä.

Esimerkiksi jos on 2 100 asukasta, kunnasta valitaan 21 valtuutettua ja puolitoistakertainen määrä saa olla ehdokkaita eli 31. Ei siinä demokratiavajetta ole kyllä todellisuudessa tässä kohtaa.

Sen verran palaan vielä kunnallisvaalien ehdokasasetteluun, että pieni virhe taikka epäjohdonmukaisuus on siinä pykälässä, kun sanotaan, että saadaan asettaa enintään puolitoistakertainen määrä ehdokkaita. Se johtaa aina puoleen ihmiseen. Toisin sanoen, kun on 21 paikkaa ja asetetaan puolitoistakertainen määrä ehdokkaita, siitä tulee 31,5, kun sanotaan, että se pyöristetään alaspäin eikä ylöspäin. Olisi pitänyt ehkä sanoa, että kuitenkin pyöristetään ylöspäin lähimpään täyteen lukuun. Nyt sitä ei ole sanottu, ja se on joka ainoassa edustajien määrässä. Koska kaikissa valtuustoissa on pariton lukumäärä valtuutettuja se johtaa tällaiseen.

Mielestäni demokratiavajetta ei nimenomaan kunnallisvaaleissa esiinny, mutta ehkä EU-vaaleissa kaikkein eniten, kun on vain 16 ehdokasta. Siellä olisi saattanut olla hyvinkin perusteltua, että olisi sanottu, että kaksinkertainen määrä voidaan asettaa, jos koko maa on vaalipiirinä.

Ed. J. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On toki todettava, että EU-vaalit ja kunnallisvaalit ovat luonteeltaan hyvin erilaiset. Kunnallisvaalit ovat paikallisvaalit, ja

mikäli oikein olen ymmärtänyt, niin eikö tämä ole yläraja? Ei tässä edellytetä miltään ryhmittymältä, että se panisi tämän korkeimman sallitun ehdokasmäärän. Itse olen sitä mieltä, että kyllä tämän kaltaisen päätösvallan pitäisi olla siellä kentällä, ettei ruvettaisi tässä talossa kunnallishallintoon niin paljon puuttumaan, että täällä tiedetään paremmin, paljonko saa asettaa ehdokkaita. Minä uskon demokratian toimivuuteen sielläkin.

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Tätä ehdokasmäärän rajaamista enintään puolitoistakertaiseksi — eli ei tarvitse puolikkaita ihmisiä etsiä — on hallituksen esityksessä perusteltu nimenomaan suurten kaupunkien hallinnollisilla ja vaaliteknisillä ongelmilla.

Kyllä täytyy ymmärtää hieman sitä, että niitä ongelmia saattaa todella tulla, kun ajatellaan Helsinkiä, jossa on 85 valtuutettua. Vanhan, voimassa olevan lain mukaan kaksinkertainen määrä tekee 170 ehdokasta. Jos on puolueita vaikka kymmenen, ehkä kaksikinkymmentä erilaisine listoineen ja vaikka kymmenellä on täysi määrä ja sitten on vielä muita päälle, niin on valtava määrä ehdokkaita ja nimiä.

Sitten ovat nämä tekniset kysymykset, kuten jo ehdokaslistojen yhdistelmän painatus ja tämän tyyppiset ongelmat — nimet tulevat tavattoman pienellä — siinä suhteessa näissä isoissa kaupungeissa voidaan ajatella, että tähän puolitoistakertaisuuteen mentäisiin.

Mutta ed. Jääskeläisen esittelemässä mallissa, jota me esitämme hyväksyttäväksi tältä osin, olisi alaraja kuitenkin 41. Se palvelisi pieniä kuntia varsin hyvin ja siellä mahdollisuus saada kuitenkin monipuolinen edustus ehdokaslistoille korjaisi tämän ongelman. Eli meidän esittämämme malli on erinomaisen hyvä ja perusteltu kompromissi tässä tilanteessa.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

3) Hallituksen esitys laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 190/1995 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 5/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 5. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Takkula: Arvoisa puhemies! Ymmärrän, että tämä lakiesitys on pääosin tekninen mutta siitä huolimatta tämä on aiheuttanut melko paljon hämmennystä Ylä-Lapin suunnassa. En tiedä, aiheestako vai ei.

Joka tapauksessa toivomuksena esittäisin tässäkin yhteydessä, että kun näitä lakeja koskien saamelaiskäräjiä säädetään, niissä sitten kuunneltaisiin tasapuolisesti kaikkia osapuolia, joita tämä koskettaa, ei ainoastaan saamelaisvaltuuskuntaa ja sen asiantuntijoita, vaan myöskin lappilaisia perinneyhdistyksiä ja muita yhdistyksiä, ihmisiä ja kunnan edustajia, jotka näillä alueilla asuvat, missä saamelaiskäräjiä pidetään, ja ylipäätään pohjoisessa Suomessa.

Ihan tällaisen pienen huolen ja evästyksen tässä yhteydessä haluan vielä esille tuoda huolimatta siitä, että kysymyksessä on hyvin pitkälle tekninen esitys.

Ed. J. Leppänen: Arvoisa puhemies! Tuskin tässä talossa on monen asian yhteydessä perustuslakivaliokunta tehnyt niin tarkkaa ja perusteellista työtä ja kuullut tavattoman laajasti asiantuntijoita kuin saamelaisasian käsittelyn yhteydessä, muun muassa käymällä jopa paikan päälläkin kuulemassa. Todella tämä uudistus, mikä nyt on, olisi pitänyt tehdä jo viime keväänä saamelaiskäräjälain muutoksen yhteydessä, mutta oikeusministeriön asianomainen valmisteleva virkamies oli aivan unohtanut tämän asian, ja tästä syystä tämä on nyt täällä täysin teknisenä muutoksena, joten Lapin ed. Takkula saa aivan rauhassa yönsä nukkua.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta

ensimmäisen lakiehdotuksen 15 ja 16 §, 18 a — 18 k § ja 3 a luvun otsikko, 42, 42 a, 42 b ja 45 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä

toisen lakiehdotuksen 1, 3 ja 21 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Hallituksen esitys laiksi kiinteistövaihdosta Helsingin kaupungin kanssa

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 179/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 46/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 46. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

5) Hallituksen esitys laiksi kirkkolain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 192/1995 vp
Hallintovaliokunnan mietintö 11/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 11. Käsiteltävinä olevat muutokset kirkkolakiin on sellaisinaan hyväksyttävä tai hylättävä. Hallintovaliokunnan ehdotettua muutosten hyväksymistä ehdotusta niiden hylkäämisestä ei valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 4 momentin mukaan voida nyt asian toisessa käsittelyssä tehdä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

6) Hallituksen esitys laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 8/1995 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö 13/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Kankaanniemi: Arvoisa puhemies! Tämä tekijänoikeuslain muuttamista koskeva laki on laki, jota meiltä edellytetään Euroopan unionin jäsenyyden takia. Tämä on saamani selvityksen mukaan aika lailla tarpeeton tai ainakin erittäin huono ja vie peräti väärään suuntaan meidän lainsäädäntöämme.

Tämä näin itsenäisyyspäivän jälkeisenä päivänä toisessa käsittelyssä ollessaan nostaa ajatukset juuri siihen kysymykseen, josta viime päivinä on paljon puhuttu: Onko meillä itsenäisyyttä ja kuinka paljon jäljellä? Tämä laki on yksi, joka osoittaa, että meiltä on viety merkittävässä määrin vapaata lainsäädäntövaltaa. Direktiivin mukaisesti tämän lain olisi pitänyt tulla jo voimaan 30.6.95. Kun sitä ei silloin ole saatettu voimaan, Euroopan unionilta on jo tullut uhkauskirje, ilmoitus, tämän asian saattamisesta siihen kuntoon, mitä Brysseli vaatii. Paheksun, herra puhemies, tällaista, että meillä joudutaan näin menettelemään ja eduskunnalle kuuluvaa järkevän lainsäädännön säätämisvaltaa rajoitetaan.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 43, 44 ja 44 a §, 45, 46, 46 a ja 48 § ja 5 luvun otsikko sekä 63 a ja 72 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

7) Hallituksen esitys laeiksi kaupparekisterilain, elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain, kirjanpitolain 33 §:n ja tilintarkastuslain 1 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 162/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 23/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 23. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jäl-

keen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
ensimmäisen lakiehdotuksen 13 a, 17 a, 17 b, 18 ja 30 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
toisen lakiehdotuksen 2 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
kolmannen lakiehdotuksen 33 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
neljännen lakiehdotuksen 1 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Hallituksen esitys laeiksi luottolaitostoiminnasta annetun lain ja muiden luottolaitostoimintaan liittyvien lakien muuttamisesta sekä väliaikaisesta poikkeuksesta luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 176/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 24/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 24. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
ensimmäisen lakiehdotuksen 67 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
toisen lakiehdotuksen 5 ja 13 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
kolmannen lakiehdotuksen 57 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
neljännen lakiehdotuksen 2 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
viidennen lakiehdotuksen 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Hallituksen esitys laeiksi tavaramerkkilain 6 a luvun kumoamisesta ja tullilain 25 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 181/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 25/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 25. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
ensimmäisen lakiehdotuksen 1 ja 2 §, johtolause ja nimike sekä
toisen lakiehdotuksen 25 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Hallituksen esitys ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen yhdennentoista pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 143/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 12/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 12.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Hallituksen esitys Viron kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 184/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 19/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 19.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

12) Hallituksen esitys Liettuan kanssa tehdyn Eurooppa-sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 194/1995 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö 20/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 20.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

13) Hallituksen esitys laeiksi metsänhoitoyhdistyksistä annetun lain 5 §:n sekä yksityismetsälain 3 ja 18 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 193/1995 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 9/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 9.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

14) Hallituksen esitys laeiksi valuuttalain 13 §:n muuttamisesta ja luottolaitostoiminnasta annetun lain 68 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 166/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 26/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

15) Hallituksen esitys laiksi eräiden elinkeinoalojen valtiontakauksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 171/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 27/1995 vp

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 27.

Keskustelu:

Ed. Smeds: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitystä voi osittain pitää hyvänä ja oikean suuntaisena. Valtiontakuukeskuksen tuotteiden käyttöä on tähän asti rajoittanut varsin tiukka toimialaraja, jonka perusteella takuita on voinut myöntää pääosin vain tuotannolliseen toimintaan. Lakiesityksen perusteella toimialarajoitusta lievennettäisiin niin, että valtiontakaus voidaan myöntää myös palvelualan yrityksen luotolle, jos se palvelee kansainvälisen kilpailukyvyn kehittämistä tai teknologista kehitystä ja toimintamenetelmien parantamista. Talousvaliokunta on lisäksi edellyttänyt, että pikaisesti selvitettäisiin toimialarajoitusten edelleen väljentämisen mahdollisuudet. Valiokunta joutui äänestämään laista siten, että vastakkain olivat hallituksen esitys ja toimialarajoituksen voimakkaamman väljentämisen kannalla ollut näkemys.

Samalla kun voi olla tyytyväinen siitä, että hallituksen esitys, vaikka vain pienin muutoksin, tasavertaistaa hieman erilaisten yritysten rahoitusmahdollisuuksia, niin ihmetystä aiheuttaa se, miten varovaisesti hallitus on valmis toimialarajoituksen väljentämiseen. Varsin heikkona jatkuva työllisyyskehitys ja tuotannon kasvun hiipuminen oikeuttaisivat paljon voimakkaampiinkin tekoihin palvelualan pienyritysten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Hallitus toimii kyllä määrätietoisesti ja ripeästi, kun on kyse joukon lähettämisestä Bosniaan tai Emu-kriteereiden täyttämisestä, mutta ei osoita samaa tahtoa työttömyyden nujertamiseksi. Juuri työttömyyden voittamisestahan pieneltä osin tämänkin lain osalta on kysymys, kun hallitus luo puitteita yritysten investointien ja kehittämisen rahoittamiselle.

Hallitus sanoo hallitusohjelmassaan muun muassa: ”Työllisyyden kohentuminen edellyttää tuotantorakenteen monipuolistamista ja kasvun ulottamista myös työvoimavaltaisiin palvelui-

hin." Edelleen hallitusohjelmasta: "Hallituksen työllisyyspolitiikalla pyritään uusien työpaikkojen syntymiseen pieniin ja keskisuuriin teollisuus- ja palveluyrityksiin."

Hallituksen ohjelmalliset tavoitteet palvelualan työllistämismahdollisuuksien parantamiseksi ovat aivan hyvät, mutta käytännön tasolla teot jäävät niin vähäisiksi. Tämänkin lakiesityksen ulkopuolelle on rajattu pienet palvelualan yritykset, jotka myyvät palvelujaan suoraan kuluttajalle. Työllistävät palvelut eivät siten saa samoja rahoituksellisia mahdollisuuksia kuin konevaltainen tuotanto saa. Mielestäni yrityksen liikeidean ja yrityksen kannattavuuden tulee olla keskeisiä tekijöitä, kun päätetään, mille yritykselle valtiontakaus annetaan ja mille ei, ei niinkään jonkin teknisen toimialarajoituksen, josta hallitus lähtee. On huomattava, että valiokunnan asiantuntijakäsittelyn yhteydessä esimerkiksi Kehitysalurerahasto ja Kaupan Keskusliitto olivat toimialarajoituksen selvemmän väljentämisen kannalla.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan valtiontaloudelliset näkökohdat, ulkomaisen velan korkea taso ja budjettialijäämä ovat perusteluja sille, että toimialarajoitetta ei tulisi väljentää lisää. Näiden perustelujen ääreen on syytä pysähtyä. Miten Valtiontakuukeskuksen takaustappiot ovat kehittyneet? Valtiontakuukeskuksen takaustappiot ovat viimeisten vuosien aikana selvästi pienentyneet. Valiokuntakäsittelyn yhteydessä takuukeskuksen omat asiantuntijat ennakoivat, että kuluvana vuonna toteutuvat takaustappiot tulevat olemaan viimevuotista merkittävästi pienempiä.

Takuukeskukselle myönnetyt takausvaltuudet ovat noin 68 miljardia markkaa kaiken kaikkiaan. Näistä valtuuksista käyttämättä on noin 25 miljardia markkaa. Myönnetty limiittikin siis aivan hyvin riittäisi toimialarajoitteen lisäväljentämiselle. Ymmärrän, että kun limiittiä on aikoinaan harkittu, asianmukaisesti on pohdittu ja huomioitu takaustoiminnasta aina väistämättä aiheutuva budjettirasite, ja siten toimialarajoitteen edelleenväljentäminen ei toisi budjettitalouden näkökulmasta lisärasitetta.

On varmaan totta, että eräät takavuosien epäonnistumiset voivat olla hallituksen mielessä. Ehkä näitä ovat olleet Wärtsilä Meriteollisuuden kohtalo ja Venäjän-kaupan romahdus, jotka aiheuttivat takaustappioita. Arvelisin kuitenkin, että pienten palveluyritysten kohdalla niiden takauksiin sisältyvä riski on oleellisesti pienempi ja helpommin hallittavissa. Jos hallitus uskoo, että toimialarajoitteen väljentäminen tuo sen kaltaisen riskin, jota takuukeskus ei pystyisi hallitsemaan, eikö hallituksen tulisi pikemminkin ryhtyä pikaisiin toimenpiteisiin takuukeskuksen riskinhallintatason parantamiseksi?

Arvoisa puhemies! Hallituspuolueiden edustajat valiokunnassa eivät tällä kertaa nähneet edellytyksiä toimialarajoitteen voimakkaammalle väljentämiselle. Rohkenen kuitenkin arvella, että työttömien kansalaisten viestit tulevaisuudessa avaavat hallituksen silmät näkemään palvelualan pienyritysten työllistävät mahdollisuudet. Jo tässä yhteydessä olisi kuitenkin hyvä mahdollisuus lisäväljentämiselle siten kuin valiokunnan mietinnön vastalauseeseen on maltillisesti ja perustellusti kirjattu.

Ed. R e h n : Arvoisa puhemies! Tämän hetken taloudellisessa tilanteessa epävarmuus työpaikoista on perusongelma. Niin kauan kuin ei voi olla varma säännöllisistä tuloista, ei voi suunnitella elämää eteenpäin. Henkisellä puolella epävarmuus heijastuu koko perheeseen niin vanhempien kuin lastenkin ahdistuneisuutena. Hankintoja ei uskalleta tehdä. Raha ei liiku. Yrityksetkään eivät voi hyvin. Palkanmaksukyky on heikentynyt. Joudutaan lomautuksiin ja irtisanomisiin ja noidankehä vain pahenee. Valittuina hoitamaan maan asioita meidän on nähtävä tämä ongelma ja tehtävä kaikkemme sen helpottamiseksi.

Hallituksen työllisyysohjelmassa on muutamia oikean suuntaisia toimenpiteitä tai selvitys-suunnitelmia, mutta vieläkään ei ole tehty tarpeeksi yrittämisen esteiden helpottamiseksi. Yksi pienyritysten vaikeimmista ongelmista on vakuuksien puute. Käsillä oleva hallituksen esitys eräiden elinkeinoalojen valtiontakauksista annetun lain 1 §:n muuttamisesta on myös oikean suuntainen, mutta se rajaa yhä pois paljon työvaltaisia pienyrityksiä, jotka palvelevat suoraan kuluttajaa.

Valtiontakuukeskuksen myönnettävien valtuuksien limiittinä on 68 miljardia, käytössä siitä 43 miljardia ja vapaana noin 25 miljardia.

Arvoisa puhemies! Edellytyksinä tämän lain muuttamiseen meillä on tarve, meillä on myöntämislimiittiä, selvillä on, että asialla on työllistävä vaikutus. Asian toisessa käsittelyssä tulen ehdottamaan muutosta lain 1 §:ään.

Ed. A u l a : Arvoisa puhemies! Minunkin mielestäni lakiesitys on myönteinen askel eteen-

päin. Tämän hyväksymisen jälkeenhän Valtiontakuukeskus saisi mahdollisuuden myöntää takauksia myös palveluyrityksille eräin rajoituksin, jos kyseessä on yrityksen kehityshanke. Lakiesityshän perustuu toimikunnan mietintöön. Toimikunnan perusti edellinen kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Kääriäinen.

Valitettavasti tämäkin esitys jää vielä puolitiehen eli palveluyritykset eivät tule tämän myötä tasa-arvoisiksi teollisuusyritysten kanssa rahoituksen saamisessa. On tietysti myönteistä, että valiokunta on laittanut mietintöön ponnen, jossa se edellyttää valtioneuvostoa pikaisesti selvittämään mahdollisuuksia toimialarajoitusten edelleenväljentämiseen, mutta tässä tilanteessa olisi ollut nopeampaa hyväksyä vastalauseen mukainen ehdotus, jolla olisi suoraan voitu mennä uuteen laajempaan menettelyyn.

Jos työttömyys todella halutaan puolittaa ja jos sitä valoa odottaa, niin kuin kovasti odotetaan, juuri palvelualoilta, tarvittaisiin konkreettisia toimenpiteitä sen puolesta, että myös palvelualojen yritykset voisivat uusia työpaikkoja perustaa. Euroopassa on esimerkkejä maista, joissa toimialarajoituksia tällaisessa takaustoiminnassa ei ole. Hyvä esimerkki on Saksa, toinen on Hollanti. Siellä rajoitukset perustuvat vain yrityksen kokoon eli pienille yrityksille voidaan takauksia myöntää erottelematta niitä palvelu- ja teollisuusyrityksiin.

Mielestäni Suomessa pitäisi mennä aivan samanlaiseen menettelyyn, ja jos Valtiontakuukeskus ei kykene asiaa hoitamaan, kehitettäköön Keraa takuupankin suuntaan niin, että se saa välineet hoitaa yritysten rahoitusta tasapuolisemmin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

16) Hallituksen esitys laiksi tavaramerkkilain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 135/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 28/1995 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 28.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

17) Hallituksen esitys laeiksi patenttilain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys 161/1995 vp
Talousvaliokunnan mietintö 29/1995 vp

T o i n e n v a r a p u h e m i e s: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 29.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

18) Hallituksen esitys laeiksi rikosrekisterilain ja rikoslain 48 luvun 4 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 197/1995 vp
Lakivaliokunnan mietintö 13/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

19) Hallituksen esitys laiksi arvonlisäverolain muuttamisesta

Hallituksen esitys 168/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 48/1995 vp
Lakialoite 41, 53, 55, 61/1995 vp
Toivomusaloite 37, 38, 40, 54, 55, 58, 59/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

20) Hallituksen esitys yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta

Hallituksen esitys 177/1995 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö 49/1995 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

———

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 21.25.

Täysistunto lopetetaan kello 21.16.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio